

Elämää yhden vanhemman perheessä lapsen kokemana

Minttu Kellomäki

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2018
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä Kellomäki, Minttu	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Huhtikuu 2018
	Sivumäärä 58	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Elämää yhden vanhemman perheessä lapsen kokemana		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi AMK		
Työn ohjaajat Taja Kiiskilä, Kaisa Lällä		
Toimeksiantaja Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Yhden vanhemman perheen perhemuotoa on aikaisemmin tutkittu eri näkökulmista, mutta lapsen ääni on kuitenkin jäänyt tutkimuksissa vähemmälle huomiolle. Tutkimus yhden vanhemman perheistä on ajankohtainen, koska OECD:n ennusteiden mukaan yhden vanhemman perheiden määrä tulee kasvamaan merkittävästi tulevana vuosikymmeninä.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lapsen oma kokemus elämästään yhden vanhemman perheessä. Tutkimuksessa selvitettiin, millaiseksi lapsi kokee oman perheensä sekä millaisia voimavaroja ja tarpeita lapsi tunnistaa omasta arjestaan yhden vanhemman perheessä. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry:n järjestölähtöisen avopalvelun Yhden vanhemman perheiden olkkari-toiminnassa, yhden vanhemman perheiden tukemisessa ja ohjauksessa.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelemalla neljää yhden vanhemman perheessä elävää lasta. Aineisto koostui lasten vastauksista, joiden merkityksiä analysoitiin teoreettisen viitekehyksen avulla käyttäen teoria-ohjaavaa sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että yhden vanhemman perheessä elävä lapsi määrittelee luontevasti perheensä juuri sellaisena kuin se on. Lapsi ei määrittele erikseen lähi- ja etävanhempia ja olennaista lapselle on pysyvät ja toimivat perhesuhteet. Tutkimus osoitti, että perheen kanssa vietetty aika ja arkirutiinit ovat merkittävimpiä voimavaroja lapselle. Lasten vastauksista ei ilmennyt viitteitä puuttuvista tarpeista tai haasteista arjessa. Lasten vastauksista välittyi, että heillä on kaikki tarvitsemansa asiat. Tutkimus osoitti, että yhden vanhemman perheessä lasten hyvinvointia voidaan erityisesti tukea vahvistamalla perheiden säännöllistä perhearkea ja perheyhteisöön kuuluvien jäsenten yhteistyötä.</p> <p>Avainsanat (asiasanat) Yhden vanhemman perhe, lapsi, voimavarat, tarpeet, arki, hyvinvointi</p> <p>Muut tiedot Salassa pidettävät liitteet tulee merkitä. Merkinnästä tulee käydä ilmi, mitkä liitteet ovat salassa pidettäviä, mihin salassapito perustuu ja mikä salassapitoaika on. Esimerkiksi: <i>Liitteet 1,4 ja 7 ovat salassa pidettäviä, jotka on poistettu julkisesta työstä. Salassapidon peruste Julkisuuslain 621/1999 24§, kohta 17, yrityksen liike- tai ammatillisalaisuus. Salassapitoaika viisi (5) vuotta, salassapito päättyy 18.5.2022.</i></p>		

Author Kellomäki, Minttu	Type of publication Bachelor's thesis	Date April 2018
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 58	Permission for web publication: x
Title of publication Life in a single-parent family experienced by a child		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisors Taja Kiiskilä, Kaisa Lällä		
Assigned by Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry		
<p>Description</p> <p>Single-parent families as a family form have been studied from various perspectives, but the children's voice has received lesser attention in research. Research on single-parent families would be of considerable current interest because the number of single-parent families is estimated to grow significantly in the next decades according to the OECD.</p> <p>The purpose of the study was to examine children's experiences related to their life in a single-parent family. The focus was on the children's views of their family and on the resources and needs that they recognized in their daily lives. The objective was to produce new information that could be utilized in the "Olkari" (living room) -activities organized by the Central Finland Federation of Mother and Child Homes and Shelters for supporting and counselling single-parent families.</p> <p>The study was implemented with a qualitative research approach. The data was collected by conducting theme interviews with four children living in single-parent families. The data consisted of the children's answers whose meanings were analysed with the help of the theoretical framework and by using theory-based content analysis.</p> <p>According to the results, the children living in a single-parent family defined the family quite naturally exactly as it was. The children did not define close and remote parents separately, and the most essential issue for them was stable and functioning relationships. The study also revealed that the time spent with the family and daily routines were essential resources for the children. The children's answers supported the notion that they had everything that they needed for life. Based on the results, children's wellbeing in single-parent families can be supported especially by strengthening the families' regular family life and co-operation between the members of the family.</p>		
Keywords/tags (subjects) Single-parent family, child, resources, needs, daily life, wellbeing		
Miscellaneous (Confidential information) must be marked clearly stating which appendixes are confidential and what the confidentiality is based on and how long the period of secrecy is. For example: Appendixes 1, 4 and 7 are confidential which have been removed from the public thesis. Grounds for secrecy: Act on the Openness of Government Activities 621/1999, Section 24, 17: business or professional secret. Period of secrecy is five years and it ends 18.5.2022.		

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Yhden vanhemman perhe	6
2.1	Perhe	6
2.2	Yhden vanhemman perheen määrittely	8
2.3	Vanhemmuus	10
2.4	Huoltajuus	11
2.5	Lapsiperheiden hyvinvointi	12
2.6	Yhden vanhemman perheiden haasteet ja voimavarat.....	13
3	Lapsi yhden vanhemman perheessä.....	15
3.1	Lapsen kasvu ja kehitys	15
3.2	Lapsen arki.....	17
3.3	Lapsen hyvinvointi.....	18
4	Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry	19
5	Opinnäytön toteutus.....	21
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite.....	21
5.2	Kohderyhmä	21
5.3	Tutkimusmenetelmä	22
5.4	Aineistonkeruu	23
5.4.1	Aineistonkeruun valmistelu	23
5.4.2	Haastattelutilanne ja -toteutus	25
5.5	Aineiston analysointi	27
5.5.1	Aineiston käsittely	27
5.5.2	Sisällönanalyysi	28

6	Tutkimustulokset.....	33
6.1	Lapsen perhe	33
6.2	Lapsen hyvinvointi.....	35
6.2.1	Voimavarat lapsen elämässä	35
6.2.2	Tarpeet ja haasteet lapsen elämässä	39
7	Pohdinta ja johtopäätökset.....	41
7.1	Tutkimustulosten tarkastelua	41
7.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	46
7.3	Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset.....	49
	Lähteet	52
	Liitteet.....	56
	Liite 1. Haastattelupyyntölomake	56
	Liite 2. Haastattelurunko.....	58

Kuviot

Kuvio 1. OECD maiden yhden vanhemman perheiden määrän kasvuennuste vuosina 2025-2030. (OECD 2011, 29.)	9
--	---

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkki pelkistämisestä.....	29
Taulukko 2. Ryhmittely.....	30
Taulukko 3. Sisällönanalyysi	31

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe *Elämää yhden vanhemman perheessä lapsen näkökulmasta* syntyi halusta saada lapsen ääni kuuluviin siitä todellisuudesta, jossa hän elää yhden vanhemman perheessä. Ajatus lapsen kuulemisesta nousee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta, jossa säädetään lapsen oikeudesta ilmaista omat näkemykset ja mieliteensä itseään koskevissa asioissa (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989). Yhden vanhemman perhe on perhemuoto, jossa toinen vanhemmista elää arkea lapsen kanssa yksin (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11). Yhden vanhemman perhe käsite rakentuu lapsen ympärille, jota hoivataan ja hänen kanssaan asutaan. Kuitenkin yhden vanhemman perhe - ilmiötä tutkittaessa juuri tuo lapsen ääni on usein jäänyt vähemmälle huomiolle.

Suomessa useimmat tutkimukset aiheesta ovat keskittyneet tarkastelemaan lähinnä yksinhuoltajuutta, jossa näkökulmana on ollut tarkastella yksinhuoltajien toimeentuloa, työllisyyttä sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamista kuten artikkelissa *Policy Changes, Employment, and Single Parenthood in Finland* (Forssén, Haataja & Hakovirta 2005) ja Suvi Krok (2009) väitöskirjassaan *Hyviä äitejä arjen pärjääjiä*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisussa *Yksinhuoltajuus Suomessa* käsitellään yksinhuoltajuutta useamman eri tutkimusaineiston valossa perehtyen yksinhuoltajien arkielämään ja perheeseen liittyviin teemoihin. Julkaisussa nostetaan esiin jatkotutkimuksen tarvetta lasten hyvinvoinnista erilaisissa perheissä. (Forssén, Haataja ja Hakovirta 2009, 10).

Kansainvälisessä tutkimuksessa yhden vanhemman perheistä on tehty tutkimusta useista erilaisista näkökulmista. Australiassa tehdyn tutkimuksen mukaan yhden vanhemman perheisiin yhdistyy usein monia elämiseen liittyviä haasteita, mutta samalla yhden vanhemman perheen nähdään pystyvän tarjoamaan ydintoiminnot hyvään elämiseen perheessä (Robinson 2008, 1). Osa kansainvälisestä tutkimuksesta on keskittynyt tutkimaan pelkästään eron kautta muodostuneita yhden vanhemman perheitä ja erotilanteiden haasteita. Osassa tutkimuksissa on taas haluttu erottaa ero-perheet yhden vanhemman perheistä, jolloin tutkimuksesta on voitu erottaa ero ja siihen kuuluva muutos. (Nixon, Greene & Hogan 2015, 1045-1050.)

Yhden vanhemman perheiden määrä on viime vuosina kasvanut reilusti. OECD:n ennusteiden mukaan tulevien vuosien aikana yhden vanhemman perheissä elävien lasten määrän odotetaan kasvavan vielä entisestään (OECD 2011, 28-29). Tämä tarjoaa opinnäytetyölle tarpeen tarttua ajankohtaiseen ilmiöön ja tarkastella lähemmin lasten elämää ja koettua hyvinvointia yhden vanhemman perheissä.

Käsitteet yhden vanhemman perhe ja yksinhuoltajaperhe kulkevat usein rinnakkain, vaikka yhden vanhemman perheissä lapsen huoltomuoto on useammin yhteishuoltajuus kuin yksinhuolto. Suomessa tilastoissa yksin arkea elävä vanhempi ja lapsi laske- taan aina yhden vanhemman perheeksi ottamatta kantaa lapsen huoltomuotoon. (Forssén, Haataja ja Hakovirta 2009, 11.) Tässäkin opinnäytetyössä aineistona käytetään myös yksinhuoltajista tehtyjä tutkimuksia, sillä tilastot joita tutkimuksissa on tarkasteltu kertovat nimenomaan yhden vanhemman perheistä.

Forssén, Haataja ja Hakovirta (2009, 11) toteavat, että julkisessa keskustelussa yhden vanhemman perheisiin liitetään yleisemmin enemmän haasteita kuin kahden vanhemman perheisiin. Samoin lasten hyvinvointia tutkittaessa yhden vanhemman perheet nostetaan niissä usein tiettyyn ongelmansävyiseen marginaaliin. Siihen nähdään syyksi toimeentuloerojen kasvaminen eri perhetyyppien välillä sekä vanhemman huoli taloudesta ja omasta jaksamisesta sekä näiden haasteiden vaikutukset lapseen. Lapselle perhe onkin ympäristö, jonka sisäiset ja ulkoiset voimavarat sekä haasteet muodostavat puitteet kasvulle, kehitykselle ja hyvinvoinnille. (Forssén, Haataja ja Hakovirta 2009, 11, 15). Tässä opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita siitä, miten nämä yhden vanhemman perheisiin liitetyt haasteet näyttäytyvät lapsen elämässä.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry, jonka järjestö- lähtöinen avopalvelu työmuoto järjestää Yhden vanhemman perheiden olkkari- toimintaa. Yhden vanhemman perheiden olkkari-ryhmä on toiminut vajaan kahden vuoden ajan, jonka aikana ryhmä on vain kasvanut ja kysyntä lisääntynyt. Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry on tällä hetkellä Keski-Suomen alueella ainut yhden vanhemman perheille vertaistoimintaa järjestävä taho ja sillä on myös kova halu kehittää yhden vanhemman perheille suunnattua toimintaa. (Backman 2017.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella yhden vanhemman perhe - ilmiötä lapsen näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää lasten kokemukset omasta perheestä ja hyvinvoinnista sekä yhdistää kokemukset aikaisempaan teorian tietoon yhden vanhemman perheisiin liitetystä näkemyksistä; haasteista ja voimavaroista. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena teemahaastattelu tutkimuksena, johon osallistui neljä lasta yhden vanhemman perheiden olkkari toiminnasta.

2 Yhden vanhemman perhe

2.1 Perhe

Perhe -käsitteen määrittelyn vaikeus on vaivannut tutkijoita kansainvälisesti jo vuosikymmenten ajan. Jan Trostin (1990, 431) tutkimuksen mukaan yleisesti ottaen kaikki tietävät mikä perhe on, mutta kukaan ei osaa sitä yksiselitteisesti määritellä. Trostin (1990, 431-432) tutkimuksessa selvisi, että joidenkin mukaan perheeseen kuuluu vain ydinperhe, kun taas toisten käsityksen mukaan perheeseen kuuluvat myös sukulaiset, ystävät ja jopa lemmikkieläimet. Scanzoni, Polonko, Teachman & Thompson (1989, 27) lähtivät haastamaan 1980 -luvulla vallitsevaa tiedeyhteisön käsitystä perinteisestä perheestä, joka muodostui kahden vanhemman ja yhden tai useamman lapsen kokonaisuudesta. Heidän mukaan perinteisen perhetyypin ulkopuolella olevia perhemuotoja ei saisi tutkia vain osana vähemmistötutkimusta vaan laajempaan osana yleistä perhetutkimusta (Scanzoni ym. 1989, 27).

Nykyään erilaisia perhemuotoja on lukuisia, mutta silti ajatus yhdessä asuvasta ydinperheestä on edelleen juurtunut käsitykseemme tavallisesta perheestä. Tällöin muunlaiset perheet tarvitsevat jonkin kuvaavan etuliitteen perhe-sanan eteen; kuten käsite yhden vanhemman perhe. Kriittisessä perhetutkimuksessa onkin nostettu esiin koko perhe käsitteen ongelmallisuus ja kuinka yhteiskunta asettaa rajat käsitteen moninaisuudelle, joka on välillä hyvin irrallinen arkielämän todellisuudesta. (Yesilova 2009, 17-19; Nätkin 2003, 16-17.)

Yesilovan (2009, 11) mukaan perhe määritellään yhteiskunnan luonnolliseksi perusyhteisöksi. Tällöin perhettä määritellään usein niiden arvojen mukaan, joita yhteiskunnassa on valloillaan. Yesilova jatkaa (2009, 17) kuinka yhteiskunnallisessa puheessa perhe käsitettä ohjaa siksi enemmän ihanne perheestä kuin eletty todellisuus. Toisaalta yhteiskunnallisesti myös tilastointi ja tutkiminen asettavat käsitteelle tiukat rajat.

Suomessa tilastokeskus (Perhe nd.) määrittelee perheen pelkän asumismuodon mukaan. Perheen voi muodostaa kaksi yhdessä asuvaa virallisessa parisuhteessa olevaa henkilöä ja lisänä voi olla heidän yhteiset tai toisen omat lapset. Lisäksi perheen voi muodostaa lapsi ja hänen kanssaan asuva vanhempi. Samalla perheen voi muodostaa vain kaksi yhdessä asuvaa perättäistä sukupolvea, jolloin esimerkiksi samassa taloudessa asuvaa isovanhempaa ei lasketa kuuluvan perheeseen. (Perhe nd.)

Yesilova (2009, 17) nostaa esiin käsitteen *eletty perhe*, joka pyrkii antamaan perhe käsitteelle vaihtelevamman ja moninaisemman merkityksen ja huomioimaan erilaiset perhemuodot. Eletty perhe - käsite mahdollistaa yksilölle määrittää itse oma perheensä oman arkitodellisuutensa mukaisesti (Yesilova 2009, 17). Samoin Ritala-Koskisen (2001, 44) mukaan perhe määrittyy jokaiselle yksilöllisesti eri aikaan, paikkaan ja tilanteeseen sidottuna. Ritala-Koskisen näkökulma perheeseen on se, että perheen eri jäsenet voivat antaa perheelle erilaisia merkityksiä. Tällainen näkökulma on yleistä niin naistutkimuksessa kuin lapsuustutkimuksessakin. (Ritala-Koskinen 2001, 44.)

Vaikka kriittinen perhetutkimus pyrkii osittain kokonaan eroon yksiselitteisestä perheen käsitteestä, on käsitteelle edelleen suuri merkitys ihmisten arkielämässä ja puheissa. Perheen merkitys näkyy myös siinä, kuinka nykyään monet vähemmistöt haluavat tulla nähdyksi ja ymmärretyksi juuri perheenä. Perheen merkitys voidaankin nähdä yhtä lailla hyvin läheisenä ja intiiminä, mutta myös yhteiskunnallisesti merkittävänä yksikkönä. (Forsberg 2003, 7, 11-13.)

Tässä opinnäytetyössä lähestytään perhekäsitettä Ritala-Koskisen (2001, 44) tutkimuksen esiin tuomasta näkökulmasta, että perhe määrittyy jokaiselle yksilöllisesti.

Opinnäytetyössä halutaan ymmärtää perheen merkitystä eri yksilöille ja kunnioittaa lapsen yksilöllistä suhdetta omaan perheeseen sekä sen antamaa merkitystä oman perheen määrittelyssä. Opinnäytetyössä käsitellään lapsen perhettä, jolloin perhekäsite rajautuu lähinnä lapsiperheisiin. Lapsiperheet käsitetään moninaisena joukkona erilaisia perhemuotoja, joissa mukana elää lapsia. Tilastokeskuksen mukaan perhe määrittyy lapsiperheeksi, kun kotona asuu vähintään yksi alaikäinen lapsi (Lapsiperhe nd).

2.2 Yhden vanhemman perheen määrittely

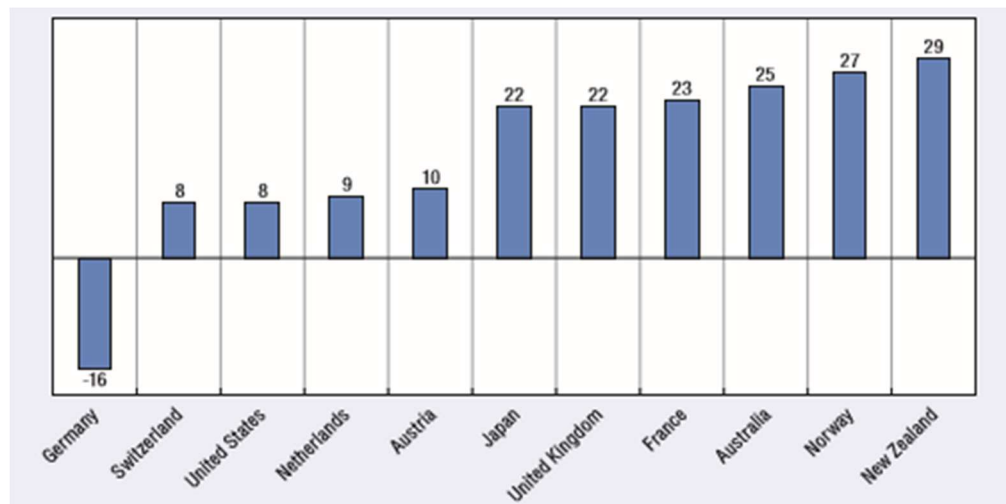
Yhden vanhemman perhe on perhe, jossa toinen vanhemmista elää arkea lasten kanssa yksin. Yhden vanhemman perheillä jokaisella on erilaiset taustat ja tarina, jolloin yhden vanhemman perheeksi päätyminen voi olla seurausta erosta, toisen vanhemman kuolemasta tai se voi olla alusta asti suunniteltu perhemuoto. Kuitenkin yleisin syy yhden vanhemman perheen syntymiseen on vanhempien ero. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11.)

Käsite yhden vanhemman perhe on osittain ongelmallinen. Käsite rajaa perheeksi yhden vanhemman ja lapset pelkän asumismuodon mukaan, vaikka perheeseen ja lasten hoitoon voi aktiivisesti kuulua myös toinen muualla asuva vanhempi. Erityisesti lapsen näkökulmasta käsite on ongelmallinen, sillä lapselle myös muualla asuva perheenjäsen on usein yhtä tärkeä osa lapsen omaa perhekäsitystä. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11; Ritala-Koskinen 2001, 44.)

Yhden vanhemman perheet ovat kansainvälisten tilastojen valossa lisääntyneet merkittävästi ja tälle kehitykselle ei ennusteissa näy loppua. OECD:n tutkimuksien mukaan kyseisen perhemuodon kasvu johtuu siitä, että ihmiset menevät naimisiin yhä harvemmin ja samanaikaisesti avioerot lisääntyvät. Tämä johtaa siihen, että niin sanotut uusperheet ja yhden vanhemman perheet tulevat lisääntymään. (OECD 2011, 28-29.)

Vuonna 2016 suomessa tilastokeskuksen laskelmien mukaan kaikista suomessa asuvista perheistä yhden vanhemman perheitä oli 12 prosenttia, joista 10 prosenttia muodostivat äiti lapsineen ja kaksi prosenttia isä lapsineen (Lapseton aviopari on yleisin perhetyyppi 2016). Lapsiperheitä tilastojen avulla tarkastellessa saadaan tulokseksi, että 19 prosenttia alaikäisistä lapsista elää yhden vanhemman perheessä (64 prosenttia lapsista elää avioparin perheessä 2016).

Useat OECD maat ovat tuottaneet arvioita siitä, miten perhe- ja kotitalousmuodot tulevat kehittymään seuraavien vuosien aikana. Tieto on oleellista lastenhoidon, koulutuksen, asumisen ja vanhustenhuollon kehittämistyössä ja sitä koskevassa lainsäädäntötyössä. OECD:n mukaan yhden vanhemman perheet tulevat vuosien 2025-2030 aikana lisääntymään 22%-29% välillä. Kuvio 1 esittelee OECD maiden yhden vanhemman perheiden määrän kasvuennusteita vuosina 2025-2030. (OECD 2011, 28-29.)

Kuvio 1. OECD maiden yhden vanhemman perheiden määrän kasvuennuste vuosina 2025-2030. (OECD 2011, 29.)

2.3 Vanhemmuus

Vanhemmuutta voidaan määritellä biologisen, juridisen, sosiaalisen ja psykologisen ulottuvuuden kautta. Biologinen vanhemmuus on perinnöllistä eli geneettistä vanhemmuutta. Juridinen vanhemmuus on oikeudellista, miten laissa säädetään vanhemman ja lapsen välisen suhteen velvollisuuksista ja oikeuksista. Sosiaalinen vanhemmuus on konkreettista osallistumista lapsen hoitoon ja arjen jakamista lapsen kanssa. Psykologinen vanhemmuus taas näyttäytyy vielä syvemmällä vanhemman ja lapsen välisenä tunnesuhteena, joka määrittää kenet lapsi itse kokee vanhemmakseen. (Ritala-Koskinen 2001, 55-58.)

Vanhemmuus rakentuu ennen kaikkea vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta, vanhemman vastuusta ja vanhemmuuteen liittyvistä tehtävistä. Vanhemmuuden eri tehtäviä ovat lapsen kasvatuksesta, hoivasta ja elatuksesta huolehtiminen. Vanhemmuus ei ole pelkästään biologista tai riippuvaista asumismuodosta, vaan vanhemmuus on monimuotoista riippuen perheiden eri elämäntilanteista. (Broberg & Tähti-nen 2009, 158-159.)

Vanhemmuuden kuormittavuus ja siihen liittyvä stressi on noussut huomion kohteeksi viime vuosien perhetutkimuksessa. Paletti -tutkimus tarkasteli vanhemmuuteen liittyviä stressitekijöitä lapsiperheiden arjessa. Tutkimusryhmään osallistujista havaittiin, että stressitekijät eivät olleet kovin suuria vaan lähinnä pieniä arkisia haasteita liittyen lasten hoitoon ja kasvatukseen. Vanhemmuus koettiin pääsääntöisesti positiivisesti. Tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että stressitekijät kasautuivat tietyille ihmisille ja ne vanhemmat joilla oli muualla elämän alueilla kuormittavia tekijöitä, kokivat kuormitusta myös vanhemmuudessa. Tutkimus osoitti, että naiset kokivat stressiä enemmän kuin miehet, mutta eri perhetyyppien välillä stressin kokemisessa ei nähty olevan eroja. (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 58-60.)

Yhden vanhemman perheiden vanhemmuuteen ja sen haastavuuteen vaikuttaa paljon se, miten perheen ulkopuolella asuva etävanhempi jakaa vanhemmuutta lähivanhemman kanssa. Etävanhemman osallistuessa enemmän lapsen elämään helpottaa se oleellisesti lähivanhempaa, jos etävanhempi ei juurikaan osallistu lapsen elämään

tai yhteistyö on muuten hankalaa, kuormittaa se myös lähivanhempaa. Se kuinka vanhemmat pystyvät sopimaan lapsen liittyvistä huoltoasioista ja osallistuvat lapsen elämään vaikuttavat myös lapsen hyvinvointiin. (Broberg & Tähtinen 2009, 157-159.)

2.4 Huoltajuus

Huoltajuudella määritellään, kuka on lapsen huoltaja. Huoltajan tehtävä on huolehtia lapsen turvallisesta kasvusta ja elinympäristöstä. Huoltajalla on myös oikeus päättää lasta koskevista asioista ja toimia hänen edunvalvojanaan. (Holhooja – huoltaja nd.) Yhden vanhemman perheissä vanhempi voi olla joko lapsen yksinhuoltaja tai yhteishuoltaja. Yhteishuoltajuudessa lapsen huoltajat vastaavat lain mukaan yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 3§).

Yksinhuoltaja ei jaa toisen vanhemman kanssa vastuuta ja päätösvaltaa lasta koskevista asioista vaan vastaa lapsen huollosta kokonaan yksin. Syyt yksinhuoltajuuden takana ovat usein moninaiset. Aikaisemmin yleisin syy yksinhuoltajuuteen oli leskeksi tuleminen tai aviottoman lapsen syntymä. Tänä päivänä yleisin syy on avio- tai avoero. (Haataja 2009, 47.) Yhden vanhemman perhe - käsite ei ota kantaa lapsen huoltomuotoon eli onko lasta huoltava vanhempi yksinhuoltaja vai yhteishuoltaja. Tästä syystä lapsen huoltomuotoa ei keskitytä tarkastelemaan tässä opinnäytetyössä.

Nykyään vanhempien erotilanteessa yli 90 prosenttia vanhemmista sopii lapsen yhteishuoltajuudesta. Käytännössä lapsen kanssa asuva lähivanhempi kantaa kuitenkin usein suuremman vastuun lapsen kasvatuksesta ja hoidosta, jolloin lähivanhemmuus voidaan kokea lähes yksinhuoltajuudeksi. Muualla asuvaa vanhempaa kutsutaan etävanhemmaksi. Etävanhempi, joka osallistuu vain vähän lapsen elämään, voidaan käytännössä kokea pelkäksi tapaavaksi vanhemmaksi. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11-12.)

Etävanhemmuus voidaan kokea myös haastavaksi, koska se edellyttää etävanhemmalta kykyä ymmärtää lapsen etu, empatiaa ja kestävyyttä. Tämän lisäksi myös etävanhemmuus vaatii tarkkaa käytännön järjestelyjen suunnittelua ja kommunikoivaa yhteistyötä, jotta yhteistyö sujuu lapsen lähivanhemman kanssa ja yhteys lapseen säilyy. (Wallace 2008, 35).

Parhaimmillaan toimiva yhteishuoltajuus helpottaa lähivanhemman kasvatus- ja elästäakkaa ja ennen kaikkea ylläpitää lapsen ja etävanhemman läheistä suhdetta. Osa yhteishuoltajien lapsista asuvatkin nykyään jo yhtä paljon molempien vanhempien luona, vaikka lapsella ei virallisesti voi olla kuin yksi kotiosoite ja vain toinen vanhemmista voi saada yksinhuoltajaetuksia. (Haataja 2009, 47.)

2.5 Lapsiperheiden hyvinvointi

Viime vuosien aikana lasten ja perheiden hyvinvointi on puhuttanut yleisesti yhteiskunnassamme. Vaikka väestön hyvinvointi on yleisesti parantunut viime vuosikymmenien ajan, eriarvoisuus on lisääntynyt ja hyvinvointierot ovat heijastuneet erityisesti lapsiperheiden elämään. Hyvinvointi määritellään muodostuvan kolmesta ulottuvuudesta: materiaalisesta hyvinvoinnista, koetusta hyvinvoinnista ja terveydestä. Ihmisen terveys ja yleinen tyytyväisyys elämään vaikuttavat siihen, kuinka ihminen oman hyvinvointinsa kokee. Elinolot ja toimeentulo taas vaikuttavat aineellisen hyvinvoinnin määrittelyssä. Ihmissuhteet, osallistuminen, itsensä arvostetuksi kokeminen ja mielekäs tekeminen lisäävät ihmisen koettua hyvinvointia. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 13.)

Erik Allardt kuvaa hyvinvointia omassa hyvinvointiteoriassaan tarvekäsitteen avulla. Allardtin (1976, 23) mukaan hyvinvointia tulee mitata sen mukaan, kuinka ihminen saa tyydytettyä omat perustarpeensa. Allardt (1976, 38) luokittelee tarpeet kolmeen eri luokkaan: elintaso (Having), yhteisyyssuhteet (Loving) ja itsensä toteuttaminen (Being). Elintasolla kuvataan ihmisen fysiologisia perustarpeita kuten ravinto ja perusturvallisuus. Yhteisyyssuhde kuvaa ihmisen tarvetta kuulua ryhmään, jossa saa sekä antaa että vastaanottaa rakkautta ja huolenpitoa. Itsensä toteuttaminen sisältää

mielekkään tekemisen sekä kokemuksen arvostetuksi tulemisesta. (Allardt 1976, 39-48.) Myöhemmin Allardt lisäsi vielä yhden ulottuvuuden nimeltä Doing, joka kuvaa vastuullista mielekästä työtä ja vapaa-ajan toimintaa (Allardt 1993, 90).

Osana Suomalaisten hyvinvointi – tutkimussarjaa tarkasteltiin lapsiperheiden hyvinvointia, josta syntyi Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 – raportti. Keskeisimpinä havaintoina raportista nousee se, kuinka työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen haastoi lapsiperheiden hyvinvointia. Raportissa tuodaan esille, kuinka itse työssäkäynti antaa myös voimavaroja ja lisää ihmisen hyvinvointia, kuten Allardtin hyvinvointiteoriakin esittää. Kuitenkin kokemus perheen laiminlyönnistä ajanpuutteen vuoksi luo jännitteitä perheen ja työelämän yhteensovittamiselle. (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 38-40.)

Tutkimussarjan raportissa nostetaan esiin myös kasvanut lapsiköyhyys erityisesti pikkulapsiperheissä. Tämä selittyy sillä, että pienten lasten äidit ovat usein perhevapailta ja väliaikaisesti pois ansiotyöstä. Pitkän aikavälin tarkastelussa pienituloisuus on lisääntynyt vain yhden vanhemman perheissä ja monilapsisissa perheissä. (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 86-87.)

Väestön terveyseroja tarkastellessa raportissa huomattiin, kuinka lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot olivat nähtävissä. Raportissa nostettiin esille, kuinka eroihin tulisi pikaisesti puuttua ja kohdentaa ennaltaehkäiseviä tukia ja palveluita siten, että erot saataisiin kaventumaan. (Kaikkonen, Mäki, Murto, Pentala, Hakulinen-Viitanen & Laatikainen 2014, 163-165).

2.6 Yhden vanhemman perheiden haasteet ja voimavarat

Yhden vanhemman perheisiin liitetään tutkitusti enemmän haasteita kuin kahden vanhemman perheisiin (Robinson 2008; Broberg & Tähtinen 2009). Yhdellä vanhemmalla voidaan nähdä olevan vähemmän aikaa ja resursseja hoitaa vanhemmuuteen liittyviä vastuita kuin perheissä, joissa on kaksi vanhempaa. Ylikuormittuminen on yleistä yhden vanhemman perheissä, koska vastuuta ei voi jakaa toisen aikuisen

kanssa. Yhden vanhemman perheiden haasteina nähdään myös muut ihmissuhteet tai niiden puute sekä välit toiseen vanhempaan. (Broberg & Tähtinen 2009, 157.)

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on merkittävä osa lapsiperheiden hyvinvointia yleisesti. Yhden vanhemman perheissä työn ja perhe-elämän yhdistämiseen liittyy vielä enemmän haasteita kuin kahden vanhemman perheissä. Tutkimuksissa on havaittu, että yhden vanhemman perheen vanhempi on suuremmassa riskissä joutua epäedulliseen asemaan työllistymisen, asumisen, toimeentulon ja sosiaalisen osallisuuden osalta. (Hiilamo 2009, 74-75; Kekkonen, Rönkä, Laakso, Tammelin & Malinen 2014, 63; Robinson 2008, 1; Salmi & Lammi-Taskula 2014, 38-39.)

Tutkimuksissa on myös todettu, että yhden vanhemman perheissä on enemmän pitkäaikaista köyhyyttä kuin perheissä, joissa on kaksi huoltajaa (Forssén, Haataja & Hakovirta 2005; Okkonen 2014). Pienituloisuuden vaikutus perheen hyvinvoinnille nähdään riippuvan nimenomaan siitä, kuinka pitkäaikaista se perheelle on. (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 87, 89.) Perheiden toimeentuloa voidaan tarkastella myös tarkastelemalla perheiden kulutusta. Perheiden kulutuksen tarkastelun avulla on nähty, kuinka kahden vanhemman perheissä kulutus on aavistuksen kasvanut vuodesta 2006 vuoteen 2012, kun taas yhden vanhemman perheissä kulutus on jatkanut laskua. (Niemelä & Raijas 2014, 113.)

Yhdenvanhemman perheiden vanhempien hyvinvointi erottuu muista lapsiperheiden vanhemmista ja heillä oli useammin ongelmia myös terveydessä ja hyvinvoinnissa (Kaikkonen ym. 2014, 163). Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on selvitetty pidemmältä aikaväliltä yksinhuoltajaäitien ja saman ikäisten naisten erityisesti psyykkistä terveyttä, jolloin yksinhuoltajaäitien psyykkinen terveys näyttäytyi heikompana kuin muilla saman ikäisillä naisilla (Robinson 2008, 1).

Nätkin (2003, 38) kuitenkin muistuttaa, että vaikka yhden vanhemman perheisiin liittyy useita haasteita, ei mitään perhemuotoa itsessään voida pitää hyvinvointiriskinä. Nykyään kannetaankin huolta yleisemmin vanhempien jaksamisesta ja siitä, kuinka he selviytyvät lapsen hoidosta ja kasvatuksesta kuin missä perhemuodossa he elävät.

Tänä päivänä yhden vanhemman perheen vanhemmuus voidaan nähdä myös mahdollisuuksien avaajana, jolla on esimerkiksi erotilanteessa vain positiivisia vaikutuksia omaan ja lasten elämään. Osa yhden vanhemman perheissä elävistä vanhemmista kokeekin, että eron jälkeen voi keskittyä enemmän lapsiin. (Nätkin 2003, 38; Broberg & Tähtinen 2009, 156-158.)

Tähtinen, Broberg, Forssén & Hakovirta (2004) ovat tutkineet pientenlasten perheiden toimivuutta ja lapsen ja vanhemman välistä suhdetta FAD (Family Assessment Device) – mittarin avulla. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yhden vanhemman perheiden yleinen toimivuus koettiin yhtä hyväksi kuin muissakin perhemuodoissa. Tutkimuksessa perheen sisäinen vuorovaikutus koettiin jopa paremmaksi ja ongelmienratkaisu helpommaksi kuin muissa perhemuodoissa. Yhden vanhemman perheissä vanhempi huomioi lapsen ja hänen tarpeet kaikessa toiminnassa, joka toisaalta vaikutti siihen, että vanhemmuus koettiin yleisesti raskaammaksi yhden vanhemman perheissä kuin muissa perhemuodoissa. Tutkimuksessa ilmeni, että se kuinka positiivisesti vanhempi itse suhtautui omaan perhemuotoon, vaikutti siihen, millaiseksi vanhempi koki oman vanhemmuuden ja perheen toimivuuden. (Tähtinen ym. 2004; Broberg & Tähtinen 2009, 163-168.)

3 Lapsi yhden vanhemman perheessä

3.1 Lapsen kasvu ja kehitys

Opinnäytetyössä lähestytään lapsen kasvua ja kehitystä kehityopsykologian antaman ymmärryksen avulla samalla huomioiden sosiologisen lapsuustutkimuksen mukaisesti lapsi aktiivisena toimijana ja kykenevänä tuottamaan tietoa omasta kokemusmaailmastaan. Kehityopsykologiassa ihmisen kasvu ja kehitys esitetään vaiheittaisten kehitysteorioiden mukaisesti. Opinnäytetyössä esitellään lapsuuden kehitysteorioita lapsen kasvun ymmärtämiseksi Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian ja Piaget`n kognitiivisen kehitysteorian avulla.

Erik H. Eriksonin (1982, 239-248) kahdeksanvaiheisen kehitysteorian neljä psykososiaalista kehitysvaihetta koskevat lapsuutta. Ensimmäisenä kehitysvaiheena on luottamuksen tai epäluottamuksen syntyminen, joka luo pohjan ihmisen perusturvallisuudelle. Lapsen kasvuympäristöllä on suuri merkitys siihen, millaiseksi lapsen ensimmäinen kehitysvaihe muodostuu. Luottamuksen syntyyn vaikuttaa se, kuinka lapsen tarpeisiin vastataan. Toisessa kehitysvaiheessa lapsi oppii itsenäisyyttä ja itsensä hallitaa luontaisen yliminän ja lapsen hoivaajan avulla. Kehitysvaiheessa tärkeässä roolissa ovat lapsen oppimat taidot; kuten kielen oppiminen ja liikkuminen. Tässä vaiheessa lapsi oppii myös sietämään pettymyksiä, mutta tarvitsee aikuisen tukea vastoinkäymisistä selviytymiseen tai muuten lapselle voi kasvaa häpeän ja epäluulon tunto. (Erikson 1982, 239-248.)

Leikki-iässä lapsi tutustuu ympäröivään maailmaan liikkumisen ja leikin avulla sekä kiinnostuu enemmän sosiaalisesta kanssa käymisestä muiden kanssa. Lapselle kehittyy yleensä tässä vaiheessa myös omatunto ja moraalien alkeet. Kouluiässä lapselle muodostuu käsitys hänen omista kyvyistään. Tässä vaiheessa lapsi voi tuntea itsensä hyvin kykeneväksi, toimia oma-aloitteisesti ja osaa saattaa toimintansa päätökseen. Toisaalta, jos lapsen taidot eivät ole riittäviä suhteessa ympäristön odotuksiin, voi lapsi alkaa kokemaan huonommuutta suhteessa toisiin. (Erikson 1982, 239-248.)

Jean Piaget'n (1977, 9-14) kognitiivinen kehitysteoria käsittelee lapsen tietoisuuden eli ajattelun kehittymistä. Ajattelun kehittymiseen Piaget yhdistää myös kielen kehittymisen ja kuvaakin niiden kehittymisen tapahtuvan rinnakkain. Piaget'n teoria pohjautuu ajatukseen, kuinka lapsella on synnynnäinen tapa reagoida ympäristöönsä refleksien eli sisäisten skeemojen avulla. Skeemat ovat ymmärtämismalleja, joita lapsi soveltaa uusiin asioihin aiemman oppimansa mallin mukaisesti. Piaget'n mukaan lapsi tutkiikin maailmaa aistiensa avulla ja oppii siten aina vuorovaikutuksessa oman ympäristönsä kanssa. (Piaget 1977, 9-14; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 89-93.)

Piaget'n (1977, 14-20) kognitiivisen teorian ensimmäistä vaihetta nimitetään sensorimotorisen älykkyyden kehitysvaiheeksi, jossa alle kaksivuotiaalle (0-2v.) lapselle kehittyy syy-seuraussuhde ja kyky luokitella asioita symbolien avulla. Symbolivaihe

luo pohjan lapsen kielen kehitykselle. Seuraavassa kehitysvaiheessa Piaget (1977, 35-54) esittää leikki-ikäiselle (3-6v.) lapselle kehittyvän alkeellisen käsitteellisen ymmärryksen, vaikka lapsella onkin vaikeuksia vielä ymmärtää ajattelun ja tekemisen välinen ero sekä omien ajatusten ja toisten ajatusten välinen ero. Tätä kehitysvaihetta kutsutaan esioperatiiviseksi vaiheeksi. Piagetin (1977, 91-125) teorian seuraava vaihetta kutsutaan operaatioiden kaudeksi, jossa kouluikäiselle (7-12v) lapselle kehittyy kyky realistiseen ja johdonmukaisempaan loogiseen päättelyyn. Piaget esittää moraalin kehittymisen liittyvän kouluikäisen lapsen kehitysvaiheeseen. (Nurmi ym. 2014, 89-95.)

3.2 Lapsen arki

Arki on jokaiselle tuttu käsite, jonka toiminnot, ilmiöt ja tapahtumat tuntuvat jopa itsestään selviltä. Harva kuitenkaan pohtii, mitä arki käsittää ja mistä se koostuu. Arkeen liittyy usein myös negatiivinen sävy, jolloin arki on jotain mistä kaivataan pois ja mistä tarvitaan irtiottoja. Arkeen liitetäänkin usein velvoitteilta tuntuvat rutiinit ja säännönmukaisuus. Parhaimmillaan säännönmukainen arki tarjoaa kuitenkin lapselle hyvinvointia tukevan turvallisen kasvuympäristön. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 7, 20.)

Lapsen arki jäsentyy usein kodin, päiväkodin tai koulun ja vanhemman työssäkäynnin mukaan toteaa Kyrönlampi-Kylmänen (2007, 1) väitöstutkimuksessaan 5-7 vuotiaiden lasten arjesta. Lapsen arjessa merkityksellisiä iloa tuottavia asioita ovat vanhemmat, leikki ja kaverit (Jokinen, Malinen, Pirskanen, Moilanen, Rautakorpi, Harju-Veijola, Notko & Kuronen 2013, 183). Arkipäivisin lapset käyvät usein päiväkodissa, jossa merkittäväntä on leikki ikätovereiden kanssa. Kavereiden kanssa leikkiminen tuottaa lapselle paljon iloa ja riemua. Toisaalta lapset suhtautuvat päiväkodissa oloon ikään kuin työssäkäyntiin, joka erottaa arjen lapsen vapaa-ajasta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 2, 144.)

Vapaa-aikana lapset viettävät eniten aikaa vanhempiensa kanssa. Lapset liittävät vapaa-aikaan onnen ja vapauden tunteen. Vanhemman kanssa rento yhdessä olo ja

omaehtoinen leikki kotona ovat lapselle parasta vapaa-aikaa. Koti on lapselle tärkein paikka ja kodissa olevat ihmiset sekä lemmikit ovat lapselle läheisimmät. Lapsi voi kuitenkin kaivata kodista poissa olevaa perheenjäsentä tai isovanhempiaan. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 144-146.)

3.3 Lapsen hyvinvointi

Perhe on lapsen tärkein kasvuympäristö. Vaikka mikään perhemuoto ei itsessään aiheuta uhkaa lapsen hyvinvoinnille, se miten lapset kokevat oman perheensä ja elämänsä vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen hyvinvointiin ja sosiaalisten suhteiden rakentumiseen. (Jokinen ym. 2013, 175.) Huoli lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta syntyy siitä, kuinka vanhemmat selviytyvät lapsen hoidosta ja vanhemmuudesta. Yhden vanhemman perheissä huoli lapsen hyvinvoinnista nousee lähinnä vanhemman jaksamiseen ja ylikuormittumiseen liittyvistä tekijöistä. Lisäksi perheen toimeentulo voi heijastua suoraa tai epäsuorasti lapsen hyvinvointiin. (Broberg & Tähtinen 2009, 155-157.)

Yhden vanhemman perheen syntymisen syyt voivat myös vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen kokemus vanhempien erosta tai etenkin toisen vanhemman kuolema ovat tekijöitä, jotka muuttavat radikaalisti lapsen elämää ja vaikuttavat emotionaalisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä muuttaa lapsen sosiaalisia suhteita. (Broberg & Tähtinen 2009, 169.)

Sekä Erikson (1982) että Piaget (1977) kuvaavat lapsen kehityksen tapahtuvan vuorovaikutuksessa lähiympäristön ja lähihoivaajan avulla. Yhden vanhemman perheessä paineet lapsen kehityshaasteisiin vastaamisessa ovat pitkälti lähivanhemmalla. Lapsen eri kehityshaasteista selviytymiseen vaikuttaa se, kuinka lähivanhempi jaksaa tukea lasta suoriutumaan kehityshaasteista ja tämä taas vaikuttaa lapsen selviytymiseen aina myöhempiin kehityshaasteisiin. Eriksonin (1982, 239-248) lapsuuteen liittyvissä kehitysvaiheissa olevat vastinparit esittävät (kuten luottamus vs. perusepäluottamus), kuinka lapsen kehitystehtävästä selvitymisessä epäsuotuisa kehitysympäristö ja hoivaajan riittämätön kyky vastata lapsen tarpeisiin

aiheuttavat negatiivisen kehityksen kyseessä olevassa kehitysvaiheessa. Tämä korostaa perheen ja vanhemmuuden merkitystä lapsen hyvinvoinnille.

Tarkasteltaessa lapsen hyvinvointia Allardtin (1976, 39-48) hyvinvointiteorian avulla, yhden vanhemman perheissä lapsen hyvinvoinnille on nähtävissä tiettyjä haasteita. Yhden vanhemman perheisiin tutkimusten mukaan liitetyt pitkittynyt köyhyys ja vanhemman jaksaminen voivat vaikuttaa potentiaalisesti lapsen elintasaan (Having). Toisaalta yhteisyyssuhteiden (Loving) toteutumista yhden vanhemman perheen lapselle haastaa, kuinka suhteet molempiin vanhempiin sekä muuhun tukiverkostoon pystytään ylläpitämään. Itsensä toteuttamisen ja yhteisöön kuulumisen (Being) osalta yhden vanhemman perheen lapsen hyvinvoinnille on tärkeää se, millaiseksi lapsi kokee arkensa omassa yhteisössä, perheessä, päiväkodissa ja koulussa. (Allardt 1976, 39-48.)

Jokinen ym. (2013, 175) tutkimuksessaan *Lasten emotionaalinen turvallisuus moninaisissa perhesuhteissa* esittävät, kuinka perhesuhteisiin liittyvät tunnekokemukset ovat yksi tärkeimmistä tekijöistä ihmisen hyvinvoinnille. Tutkimuksessa todetaan, että vaikka perhe on lapsen tärkein kasvuympäristö, on lasten omia kokemuksia perheestä tutkittu vain vähän. Tutkimuksessa pidettiin tärkeimpänä sitä, että jokainen lapsi saa määrittää oman perheensä ja keitä siihen kuuluu. (Jokinen ym. 2013, 175-176.)

4 Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry

Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry on vuonna 1946 perustettu voittoa tavoittelematon lastensuojelu- ja kansalaisjärjestö, joka kuuluu valtakunnalliseen ensi- ja turvakotiliittoon. Järjestön tavoitteena on edistää lasten ja perheiden hyvinvointia. Yhdistyksen arvoja ovat turvallisuus, kunnioittaminen, luotettavuus ja asiakkaan osallisuus. (Monipuolisia ja laadukkaita palveluita. nd.)

Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry tuottaa asiantuntevia lastensuojelun palveluita perheiden eri kriisivaiheissa sekä ennaltaehkäisevänä tukena. Yhdistyksen palveluita ovat ensikotipalvelut, turvakotipalvelut, lähisuhdeväkivaltatyö, avohuollon perhetyö, tapaamispaikkatoiminta sekä päihteitä käyttävien raskaana olevien äitien ja perheiden tukena toimiva Avopalveluyksikkö Aino. (Lapsien ja perheiden tukena nd.)

Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry:n järjestölähtöinen avopalvelu käsittää neljä eri toimintamuotoa. Babyblues- toiminta tukee väsynyttä tai masentunutta vanhempaa sekä ohjaa perheitä vauvan uni-valverytmeissä. Doula-toiminnassa tuetaan odottavia ja synnyttäviä perheitä välittämällä heille vapaaehtoisia synnytystukihenkilöitä. Ero-neuvotyö tarjoaa maksutonta ohjausta ja tukea eroa harkitseville tai eronneille vanhemmille ja perheille. Yhden vanhemman perheiden toiminnassa järjestetään vertaistoimintaa arkea yksin pyörittävien vanhempien ja perheiden tueksi. Toiminta on Sosiaali- ja terveysministeriön Veikkaus voittovaroilla (STEA) tukemaa ja perheille maksutonta. (Backman 2017; Lapsien ja perheiden tukena nd.)

Yhden vanhemman perheiden olkkari - toiminta aloitettiin syyskuussa 2016. Toiminta on ammatillisesti ohjattua vertaistukitoimintaa, joka kokoontuu kerran kuukaudessa. Yhden vanhemman perheiden olkkari toimintaa aloittaessa järjestö teki yhteistyötä Yhden vanhemman perheiden liiton kanssa. Yhden vanhemman perheiden liitto koki toiminnan aloituksen tarpeelliseksi ja tukevan myös liiton tavoitteita toimimalla alueella, jossa liitto itse eivätkä muutkaan järjestä toimintaa Yhden vanhemman perheille. (Backman 2017; Paloheimo 2017.)

Yhden vanhemman perheiden olkkari toiminnan käynnistyessä järjestö kutsui yhden vanhemman perheitä ideoimaan toimintaa. Yhdessä ideoimalla järjestö kartoitti perheiden toiveita ja odotuksia toiminnalle. Perheiden taustoja ei kartoitettu, vaan toiminta oli alusta lähtien avointa ja tarkoitettu kaikille yksin arkea pyörittäville vanhemmille. Perheet hakeutuvat toimintaan itse, kun toimintaa mainostetaan esimerkiksi neuvoloissa, sosiaalisessa mediassa ja järjestön muun toiminnan yhteydessä. Aluksi mukaan tuli 5-7 perhettä, mutta pian ryhmä kasvoi ja mukana oli jo yli 10 perhettä. Toimintakauden aikana ryhmäkoko kasvoi niin suureksi, että järjestö perusti

toisen ryhmän alle 3-vuotiaiden lasten yksin arkea pyörittäville vanhemmille nimeltään Viikkohuili. (Backman 2017; Paloheimo 2017.)

5 Opinnäyttyön toteutus

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda yhden vanhemman perheissä elävien lasten omat arjen kokemukset näkyville omasta eletystä elämästään. Tämän kautta opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa lapsen kokemuksesta omasta perheestä, arjesta, hyvinvoinnista, tarpeista ja voimavaroista yhden vanhemman perheessä.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisäksi tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry:n järjestölähtöisen avopalvelun Yhden vanhemman perheiden olkkari-toiminnassa yhden vanhemman perheiden tukemisessa ja ohjauksessa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaiseksi lapsi kokee oman perheensä?
2. Millaisia voimavaroja lapsi tunnistaa omasta elämästään?
3. Millaisia tarpeita lapsi kokee elämässään yhden vanhemman perheessä?

5.2 Kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmänä on yhden vanhemman perheissä elävät lapset. Lapset valikoituivat opinnäytteeseen toimeksiantajana toimineesta Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry:n järjestölähtöisen avopalvelun järjestämästä Yhden vanhemman perheiden olkkari – toiminnasta. Haastatteluihin osallistui yhteensä neljä (n=4) lasta, jotka olivat haastatteluhetkellä iältään 4-8 vuotiaita.

Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 75) mukaan lapsihaastattelujen yleisenä ikärajana pidetään neljää ikävuotta, jolloin lapsen kielessä on enemmän kuvailevia sanoja ja lapsi ymmärtää tapahtumien merkityksen ja suhteen toisiin ihmisiin. Tällöin lapsi kykenee ilmaisemaan omaa todellisuuttaan kielen avulla ja keskustelemaan vastavuoroisesti. Myös Piagetin (1977, 87, 94) ajattelun ja kielen kehityksen teorian mukaan neljävuotias lapsi ymmärtää eri käsitteitä ja kouluikä lähestyessä lapsella alkaa kehittyä kyky loogiseen ajatteluun ja ajan ymmärtämiseen.

Opinnäytetyöhön valittu ikärajaus valikoitui keskivaiheille Yhden vanhemman perheiden olkkari - toiminnassa olevien lasten ikää. Lisäksi ikärajaukseen vaikutti se, että heille kaikille voidaan käyttää samantapaista haastattelusisältöä ikätason mukaisesti ja että sisällössä voidaan hyödyntää opinnäytetyöntekijän opinnoista hankkimaa varhaiskasvatus osaamista.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jonka lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2013, 161). Kvalitatiivisen tutkimusluonteen mukaisesti opinnäytetyössä ei pyritä löytämään yhtä totuutta tutkittavasta ilmiöstä vaan ymmärtämään opinnäytetyöhön osallistuvien lasten kokemuksia ja niiden merkityksiä elämästään yhden vanhemman perheessä.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, jonka tarkoituksena oli opinnäytetyön tavoitteiden ja tutkimuskysymysten mukaisesti tavoittaa lapsen kokemuksia elämästään yhden vanhemman perheessä lapsen itsensä kertomana. Hirsjärvi ym. (2013, 160, 164) mukaan teemahaastattelu soveltuu kvalitatiivisen tutkimuksen metodiksi, koska sillä tavoitetaan haastateltavan oma ääni ja näkökulma.

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 48) esittävät teemahaastattelu menetelmän vahvuudeksi sitä, että sen avulla voidaan nostaa esiin haastateltavien kokemusmaailmoja ja määritelmiä. Teemahaastattelussa aiheet ovat haastattelijan tiedossa, mutta tarkka kysymysten järjestys ja muoto muotoutuvat vasta haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, joka esitellään luvussa 5.5.

5.4 Aineistonkeruu

5.4.1 Aineistonkeruun valmistelu

Opinnäytetyön aineistonkeruu oli prosessi, joka käynnistyi jo ennen varsinaisia haastatteluja. Prosessissa kiinnitettiin erityisesti huomiota opinnäytteeseen osallistuvien lasten ja perheiden vapaaehtoisuuteen ja osallistumislupien asianmukaiseen hankintaan sekä lapsen huoltajilta, että lapselta itseltään. Opinnäytetyön kaikki vaiheet sisälsivät paljon tutkimuseettisiä kysymyksiä, joita tuli erityisesti harkita myös aineistonkeruuvaiheessa, kun aineistoa kerättiin haastattelemalla lapsia.

Ruoppilan (1999, 31) mukaan lapsihaastatteluissa tulee tutkimuslupien lisäksi huomioida, että tutkimukseen osallistuvilla on riittävästi tietoa tutkimuksen merkityksestä, tutkimuksen menettelyistä, tutkittavan oikeuksista ja siitä mihin tietoa käytetään. Opinnäytetyöntekijä kävikin esittelemässä opinnäytetyön aiheen ja tutkimuksen käytänteet Yhden vanhemman perheiden olkkari-illassa lokakuussa 2017. Esittelyn yhteydessä haastattelupyyntölomake jaettiin kaikille Yhden vanhemman perheiden olkkariin osallistuville vanhemmille, joiden lapset olivat iältään 4-8 vuotiaita.

Ruoppila (1999, 32) muistuttaa, että tutkimusta ja lapsen osallistumista koskevan kirjeen tulee kuvata selkeästi tutkimuksen luonne ja mitä tutkimukseen osallistuminen lapselta ja perheeltä vaatii. Tässä opinnäytetyössä haluttiin varmistaa riittävä tiedon-

saanti perheelle siten, että esittelyn yhteydessä opinnäytetyöntekijä jäi keskustelemaan opinnäytetyön toteutuksesta kaikkien halukkaiden kanssa ja yhteistyötä tehtiin ennen haastattelujen aloitusta myös sähköpostitse ja puhelimitse.

Samalla opinnäytetyön aiheen esittelykerralla opinnäytetyöntekijä esittäytyi myös lapsille ja jäi loppuillaksi leikkimään heidän kanssaan. Hirsijärvi & Hurme (2000, 130) toteavatkin, että erityisesti alle kouluikäisten lasten haastatteluissa olisi tärkeää, että haastattelija viettää aluksi lasten kanssa muutenkin aikaa.

Suostumus lapsen haastatteluun varmistettiin myös lapsen toiselta huoltajalta. Ruoppilan (1999, 29) mukaan lasten tutkimukseen osallistumisessa on tärkeintä huomioida, että lasten tutkimukseen osallistuminen ei saa sisältää mitään riskejä lapsen hyvinvoinnille. Siksi jokaisen lapsen osallistuminen haastatteluun arvioitiin yksilöllisesti ja lähivanhemmalta esimerkiksi varmistettiin hänen oma arvio tutkimusluvan kysymisen vaikutuksesta etävanhemman kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Opinnäytetyön aiheen esittelyssä tekijä ohjasi lisäksi vanhempia siinä, miten kertoa lapselle tulevasta haastattelusta, miten keskustella haastatteluun liittyvistä asioista lapsen kanssa etukäteen ja miten varmistaa lapsen oma suostumus haastatteluun. Lapsen halukkuus osallistua haastatteluun varmistettiin vielä haastattelijan toimesta ennen haastattelun aloittamista. Haastattelupyyntölomake löytyy suunnitelman lopussa liitteenä (Liite 1.).

Haastattelupyyntöihin saatiin nopeasti suostumus viiden lapsen vanhemmilta, joka nähtiin riittäväksi lukumääräksi vastaamaan tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Lopulta haastatteluihin osallistui yhteensä neljä (4) 4-8vuotiasta lasta, joista kaksi oli tyttöjä ja kaksi poikia. Kaksi lapsista asuivat isänsä kanssa ja kaksi äitinsä kanssa.

5.4.2 Haastattelutilanne ja -toteutus

Haastattelut toteutettiin Yhden vanhemman perheiden olkkari-toiminnan yhteydessä lapsille tutussa tilassa. Haastatteluun valmistettiin haastattelurunko, joka löytyy opinnäytetyön liitteistä (Liite 2.). Opinnäytetyön teoriaosassa esiin tuotua käsitteellistä teorialietopohjaa hyödynnettiin haastatteluteemojen muodostamisessa, jolloin taustateoria yhden vanhemman perheistä tutkimuskysymysten ohella ohjasivat haastattelurungon muodostamista.

Haastattelun teemoina olivat lapsen kokemus omasta perheestään, kodista, läheisistä ihmissuhteista, arjesta ja hyvinvoinnista. Haastattelutilanteessa teemat ohjasivat keskustelua lähinnä haastattelijan aloituskysymysten kautta. Kirmasen (1999, 196) mukaan kvalitatiivisen teemahaastattelun mukaisesti sekä haastattelijalla että haastateltavalla tulee olla vapaus muovata haastattelun kulkua.

Hirsjärven & Hurmeen (2000, 130) mukaan haastattelu ympäristö tulee valita siten, että haastattelu voidaan toteuttaa mahdollisimman neutraalissa tilassa. Tässä opinnäytetyössä haastatteluhuone oli lapsille tuttu tila ja huone järjestettiin neutraaliksi mutta viihtyisäksi leikkitilaksi lapselle. Yhden lapsen haastatteluun varattiin aikaa noin yksi tunti. Toteutuneet haastattelut olivat kestoltaan 50-65 minuuttia, josta aikaa kului paljon myös yhteiseen leikkiin. Hirsjärvi & Hurme (2000, 130) esittävät alle kouluikäisen lapsen haastatteluajaksi vain 15-20 minuuttia. Tässä haastattelussa kiinnitettiin kuitenkin erityisesti huomiota myös luottamuksen rakentamiseen, jolloin suuren osan haastattelu ajasta vei yhteinen leikki ja muu rento yhdessä olo.

Haastatteluun varattiin mukaan piirustusvälineitä ja leluja, jotta haastattelu eteni lapselle ominaisen toiminnan ohessa. Alasuutarin (2005, 146) mukaan lapsen toiminnallisuus tulee osata huomioida haastatteluissa. Haastattelun aikana haastateltava ja haastattelija joivat myös yhdessä mehua ja söivät keksiä, mikä osoittautui hyväksi keinoksi purkaa lapsen jännitystä ja rakentaa luottamusta. Lasta haastatellessa korostuikin usein aikuisen ja lapsen välinen vahva vuorovaikutus ja yhteisen leikin merkitys (Alasuutari 2005, 145; Hirsjärvi ym. 2013, 208).

Haastattelijan osallistuminen lapsen leikkiin tai yhteiseen piirtämiseen oli tärkeää, sillä lapsen vapautuessa leikin aikana saattoi lapselta tulla vastauksiakin paremmin. Tärkeää oli kuitenkin osata ajoittaa kysymys siten, että haastattelijalla oli yhteys lapseen eikä lapsen huomio ollut liian intensiivisesti leikissä.

Haastattelutilanne videoitiin myöhempää analysointia varten. Kirmasen (1999, 207) mukaan taltioinnin tarkoituksena on vapauttaa haastatteliija muistiinpanojen tarkastelusta ja mahdollistaa vahva vuorovaikutuksen ylläpito lapseen katsekontaktin ja muun lapselle mielenkiintoisen toiminnan ohella. Haastattelun videoinnin tarkoituksena oli lisäksi luotettavamman analyysin aikaansaaminen. Alasuutari (2005, 146) muistuttaakin, että lapset käyttävät kertoessaan aikuista enemmän myös kehoa ja leluja, jolloin tutkijan haasteena on usein näiden viestien taltiointi.

Videolta toiminnan näkemisen avulla voitiin pelkkää ääninauhoitusta tarkemmin palauttaa mieleen lapsen sanojen merkityksiä ja varmistua mihin hänen puheensa liittyi. Haastattelun pääpaino pidettiin kuitenkin lapsen kielellä toimimisessa, sillä haastateltavilla lapsilla oli ikätasoisesti kyky vastavuoroiseen keskusteluun aikuisen kanssa. Alasuutarin (2005, 162) mukaan lapsen haastattelussa tärkeintä on haastattelijan kyky mukauttaa keskustelu lapsen ikätasolle ja hänen elämänpiiriin sopivaksi sekä haastattelijan herkkyyys vuorovaikutuksessa tapahtuville asioille.

Haastattelun aluksi lapsen kanssa keskusteltiin, mitä hän haastattelusta etukäteen tiesi ja mitä hän haluaisin tietää vielä lisää. Kävi ilmi, että jokaisen lapsen kanssa oli keskusteltu haastattelusta etukäteen ohjeiden mukaisesti ja yleisesti lapset halusivat lähinnä tietää jotain lisää haastattelijasta itsestään.

Haastattelussa keskusteltiin yleisesti päivän kuulumisista. Hyvin nopeasti lapset aloittivat kertomaan omasta perheestään ja jatkoivat oma-aloitteisesti kerrontaa siten, ettei suunniteltuja jatkokysymyksiä useinkaan tarvittu. Lapset kertoivat myös paljon muita tärkeitä asioita, jotka kuvasivat heidän tavallista elämää. Hirsijärven & Hurmeen (2000, 131) mukaan onkin tärkeää, että haastatteliija on aidosti kiinnostunut kaikesta, mitä lapsi kertoo.

Haastattelu eteni luontevasti keskustellen haastattelurungon mukaisesti, mutta kaikkiin kysymyksiin lapset eivät osanneet vastata, antaen välillä ”En tiedä” vastauksia. Haastattelija kysyi tuolloin saman kysymyksen hieman eri muodossa varmistaakseen, onko syy kysymyksen asettelussa. Hirsjärven & Hurmeen (2000, 130) mukaan lasten haastatteluissa on muutenkin tärkeää esittää tarkentavia kysymyksiä ja sama kysymys eri muodossa, jotta voidaan varmistua lapsen ymmärtäneen kysymyksen.

Alasuutarin (2005, 152) mukaan lasten haastatteluissa haastavinta on lapsen ja aikuisen välinen valtasuhde. Haastattelussa olikin tärkeää, että haastattelija oli koko ajan tietoinen valta-asemastaan eikä käyttänyt sitä väärin. Alasuutari (2005, 153) kuvaa tätä haastattelijan tunnistamaksi rooliksi, jossa haastattelijan tulee ilman kontrolli-yritystä olla aidosti kiinnostunut ymmärtämään lapsen tapa nähdä ja kokea.

5.5 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön aineiston analysoinnissa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi eteni aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoin rakentuen kolmesta eri vaiheesta, joita olivat redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli oleellisen tiedon erottaminen sekä teoreettisen käsitteistön muodostaminen. Teoriaohjaava sisällönanalyysi eroaa aineistolähtöisestä analyysistä siten, että käsitteistö tulee siihen valmiina ilmiöstä jo tiedetystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-112,117.)

5.5.1 Aineiston käsittely

Hirsjärven ym. (2013, 223) mukaan aineiston käsittely tulee aloittaa mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen. Tässäkin opinnäytetyössä aineisto tarkistettiin heti keruuvaiheessa ja läpikäytiin seuraavana päivänä haastattelusta. Samoin jatkuvaa analysointia tapahtui koko haastatteluprosessin ajan lasten sanontojen ja merkitysten pohdintoina haastattelutilanteissa ja niiden jälkeen. Tarkempi aineiston analysointi toteutettiin vasta, kun koko aineisto oli litteroitu.

Analysoitavaa videomateriaalia oli yhteensä neljä videota, joiden yhteiskesto oli 218 minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi osittaista litterointia käyttäen kahdeksan (8) A4 kokoista liuskaa, fonttikoko 12 Calibri -leipätekstillä, jonka riviväli oli 1,5. Osittaisella litteroinnilla aineistosta huomioitiin ne kohdat, jotka liittyivät teoreettisen viitekehysten mukaisiin käsitteisiin tai aihe-alueisiin (lapsen kokemus omasta perheestä, arjesta ja hyvinvoinnista). Teemoihin sopivat lasten lausahdukset kirjattiin sanatarkasti paperille. Lasten anonymiteetin suojelemiseksi lainausten tunnistemerkintöinä käytettiin tunnisteita L1 = lapsi 1, L2 = lapsi 2 jne.

Osittainen litterointi osoittautui lasten haastatteluihin sopivaksi, sillä videomateriaali sisälsi suuren osan myös aiheeseen kuulumatonta keskustelua ja puhetta. Hirsijärven ym. (2013, 222) mukaan teema-alueittaisen litteroinnin avulla aineisto järjestäytyy huolellisempaa analyysia varten.

5.5.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on analysointitapa, jolla pyritään kuvaamaan aineiston sisältöä sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106). Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aluksi aineistolähtöisen analyysin tavoin. Analyysin ensimmäisenä vaiheena on pelkistäminen, jossa aineistosta esiin nostetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Seuraavassa vaiheessa ryhmitellään aineistosta noussut pelkistetty tieto sekä siitä nousseet ilmiöt ja käsitteet analyysin alaluokiksi.

Analyysin viimeinen vaihe on abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan ja yhdistetään teoreettiseen tietoon. Viimeinen vaihe eroaa aineistolähtöisestä analyysistä siten, että analysoinnin käsitteelliset yläluokat tuodaan jo valmiina teoriasta. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria ja aineisto pyrkivät siten muodostamaan vuoropuhelun. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97, 108-112, 117.) Tutkimusaineiston sisällönanalyysissä huomioitiin myös opinnäytetyön tutkimuskysymykset (Millaiseksi lapsi kokee oman perheensä? Millaisia voimavaroja lapsi tunnistaa omasta elämästään? Millaisia tarpeita lapsi kokee elämässään yhden vanhemman perheessä?).

Pelkistämisvaiheessa pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jossa aineistoksi jätetään vain tutkimuksen kannalta merkittävät asiat (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109). Litteroidusta tekstistä alleviivattiin analyysiyksiköitä eli yksittäisiä lasten sanontoja, joilla oli merkitystä tutkimuksen tavoitteiden ja teoreettisen viitekehyksen kannalta. Taulukko 1. Esimerkki pelkistämisestä esittää tapaa, jolla alaluokat muodostuvat aineistosta.

Taulukko 1. Esimerkki pelkistämisestä.

Lapsen alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen alaluokaksi
"noo eniten <u>tykkään</u> mun <u>perheestä</u> ..." L3	Positiivinen kuva perheestä
"mun <u>perheessä</u> on <u>äiti, sisko, isi ja isovelji</u> " L4	Perhekäsitys: lähivanhempi, etävanhempi, sisarus
"mä tuun siitä aina <u>iloiseks</u> kun saan <u>leikkiä äitini</u> kaa" L3	ilo, leikki, äiti

Seuraavassa analyysin vaiheessa lasten vastauksista poimittiin yhteisiä käsitteitä ja sisältöjä luokittain, jolloin päästiin analyysin tärkeään osaan eli tarkastelemaan niitä aineiston osia, jotka olivat lapsille yhteisiä. Tällöin lasten eri vastausten avulla pystyttiin löytämään niille yhteisiä merkityksiä. Vaiheen tarkoituksena oli muodostaa ja koostaa aineistolähtöiset merkitykset, jotka myöhemmässä vaiheessa yhdistettiin teoreettiseen käsitteistöön.

Aineiston analysointia jatkettiin ryhmittelemällä aineistosta nousevat ilmiöt ja käsitteet teoreettisesta viitekehyksestä valittuihin yläluokkiin. Analyysivaiheen yläluokiksi teoreettisesta viitekehyksestä valikoidut käsitteet ovat 1. *perhe*, jonka avulla tarkasteltiin lapsen perhekäsitystä, 2. *hyvinvointi*, joka on tutkimuksen tarkoituksen yksi keskeinen lähestymiskulma ja 3. *lapsen arki*, joka mahdollisti lapsen kokemusmaailman selvittämisen tutkimusprosessissa.

Lopullisessa ryhmittelyssä yläluokiksi jäivät: lapsen perhe ja lapsen hyvinvointi. Lapsen hyvinvointi piti sisällään käsitteet: voimavarat ja haasteet/tarpeet. Voimavaroilla

tarkoitetaan kaikkea sitä, mikä koettiin vaikuttavan positiivisesti lapsen hyvinvointiin. Tässä vaiheessa aikaisempi lapsen arki - yläkäsite siirrettiin kokonaan voimavarojen alle, koska lasten kertomukset omasta arjesta näyttäytyivät analyysissä merkittävinä voimavaroina ja hyvinvointia edistävinä tekijöinä. Haasteet/tarpeet käsitteellä tarkoitetaan sitä kaikkea, mitä lapsi ilmaisi tarvitsevansa tai puuttuvan. Taulukko 2. Ryhmittely esittelee analyysin etenemisen ryhmittelyvaiheessa.

Taulukko 2. Ryhmittely

Lapsen alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka aineistosta:	Yläluokka teoreettisesta viitekehystä:
"noo eniten tykkään mun perheestä..." L3 "mun perheessä on äiti, sisko, isi ja isovelji" L4 "ja Milli...No sehän on tietysti meidän kissa" L3	Positiivinen kuva etävanhempi lähivanhempi sisarukset lemmikki	Perhe
"mä tuun siitä aina iloiseks kun saan leikkiä äitin kaa" L3 "tuun onnelliseksi kun tava-taan"(etävanhempaa) L1 "mä käyn niillä (sukulaisilla) välillä yötä" L2 "yleensä me leikitään vähän kaik-kee"(päiväkodissa kavereiden kanssa) L4	Perhe perheenjäsenet kaverit arki Päiväkotikoulu yhdessäolo	Hyvinvointi/Voimavarat
"haluisin et mulla ois oma huone" L2 "en kyl halua oikee muuttaa mitään, mikään ei puutu" L4	Materiaaliset tarpeet Ei muutos tarpeita	Hyvinvointi/Haasteet& Tarpeet

Luotu ryhmittely loi jäsenyyksen abstrahointiin ja teoreettiseen käsitteellistämiseen. Teoreettinen käsitteellistäminen on vaihe joka erityisesti erottaa teoriaohjaavan sisällönanalyysin aineistolähtöisestä analyysistä (Tuomi & Sarajarvi 2002, 117). Teoriaohjaava sisällönanalyysi toimi tässä opinnäytteessä siten, että opinnäytetyön tekijä analysoi lasten vastausten merkityksiä aiemmin esitetyn teoreettisen viitekehysten mukaan yhden vanhemman perheistä.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin sitä, nousiko lasten vastauksissa yhtäläisyyksiä aikaisemmin tunnistetuista haasteista ja voimavaroista yhden vanhemman perheissä. Sisällönanalyysillä tutkimusaineisto järjestäytyi siten lopullisten johtopäätösten tekoon. Tuomen & Sarajärven (2009, 96) mukaan juuri teoreettiset kytkennät helpottavat teoriaohjaavaa sisällönanalyysin etenemistä. Taulukko 3. Sisällönanalyysi kuvaa sitä, miten sisällönanalyysi rakentui tässä opinnäytetyössä kokonaisuudessa.

Taulukko 3. Sisällönanalyysi

Lapsen alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka aineistosta	Yläluokka teoreettisesta viitekehystä	Merkitys
"noo eniten tykkään mun perheestä..." L3 "mun perheessä on äiti, sisko, isi ja isovelj" L4 "ja Milli...No sehän on tietysti meidän kissa" L3	Positiivinen kuva etävanhempi lähivanhempi sisarukset lemmikki	Perhe -eletty perhe (Yesilova (2009, 17) -yksilöllinen perhe (Ritala-Koskinen 2001,44)	Lapset suhtautuvat positiivisesti omaan elettyyn perheeseen. Biologinen perhekäsitys riippumatta asumismuodosta.
" mä tuun siitä aina iloiseks kun saan leikkiä äitin kaa" L3 "tuun onnelliseksi kun tavataan"(etävanhempaa) L1 "mä käyn niillä (sukulaisilla) välillä yötä" L2 "yleensä me leikitään vähän kaikkee"(päiväkodissa kavereiden kanssa)L4	Perhe perheenjäsenet kaverit arki Päiväkoti/koulu yhdessäolo	Hyvinvointi/Voimavarat -Perheen sisäinen vuorovaikutus koettu yleisesti hyväksi (Tähtinen, ym. 2004; Broberg & Tähtinen 2009, 163-168).	Merkittävin voimavara lapsen perhe/ perheenjäsenet. Tavallinen arki suojaavana tekijänä ja voimavarana, johon sisältyy päiväkotit & koulu. Muut ihmissuhteet merkityksellisiä voimavaroja.
"haluisin et mulla ois oma huone" L2 "en kyl halua oikee muuttaa mitään, mikään ei puutu" L4	Materiaaliset tarpeet Ei muutos tarpeita	Hyvinvointi/Haasteet& Tarpeet -Niukka toimeentulo (Forssén ym.2005; Okkonen 2014; Robinson 2008). -Vanhemman heikentyneet resurssit lasten hoidossa -Muut ihmissuhteet (Broberg & Tähtinen 2009, 157.)	Lasten puheissa ei näkynyt yhden vanhemman perheisiin liitetty haasteita. Tarpeet tavallisia lasten materiaalisia tarpeita. Tyytyväisyys omaan elämään.

Taulukon 3. Sisällönanalyysi vasemmassa reunassa olevien lasten alkuperäisten ilmausten ja niiden pelkistämisen avulla aineistosta nousi yhteisiä alaluokkia. Alaluokat liitettiin teoreettisesta viitekehyksestä nostettuihin yläluokkiin: Perhe ja hyvinvointi, joista hyvinvointi piti sisällään voimavarat sekä tarpeet/haasteet. Näiden yläluokkien avulla haluttiin tarkastella, kuinka lasten vastaukset yhdistyivät aiemmin esitetyn teoreettisen viitekehyksen mukaisiin näkemyksiin yhden vanhemman perheisiin liitetyistä voimavaroista ja haasteista sekä miten ne näyttäytyivät lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta.

Ensimmäinen yläluokka *Perhe* käsitteli lapsen perhenäkemystä. Lasten perhekäsitystä tarkasteltiin teoreettisessa viitekehyksessä esiin tuotujen perhemääritelmien avulla. Toisena yläluokkana oli lapsen *hyvinvointi voimavarojen* näkökulmasta. Teoreettisessa viitekehyksessä ilmeni, että yhden vanhemman perheiden sisäinen vuorovaikutus koettiin yleisesti hyvänä ja voimavaratekijänä yhden vanhemman perheissä yleisesti (Tähtinen ym. 2004; Broberg & Tähtinen 2009, 163-168). Sisällönanalyysissä tarkasteltiin lasten vastauksia suhteessa tähän ilmiöön jo aiemmin tiedettyyn.

Kolmantena yläluokkana sisällönanalyysissä on lapsen *hyvinvointi tarpeiden ja haasteiden* näkökulmasta, joiden ilmenemistä lasten vastauksissa tarkasteltiin teoreettisen viitekehyksen mukaisiin haasteisiin yhden vanhemman perheissä. Yhden vanhemman perheissä tunnistettuja haasteita aiempien tutkimusten valossa olivat niukka toimeentulo, vanhemman kuormittumisen seurauksesta heikentyneet resurssit lasten hoidossa sekä muiden ihmissuhteiden puute ja suhde etävanhempaan (Forssén ym. 2005; Okkonen 2014; Broberg & Tähtinen 2009, 157). Oikeassa reunassa esitellään analyysillä saavutettuja yhteisiä merkityksiä lasten vastauksista, joita esitellään tarkemmin tutkimuksen tuloksissa.

6 Tutkimustulokset

6.1 Lapsen perhe

Haastatteluissa lapset kuvasivat perheitään hyvin avoimesti ja monimuotoisesti. Lasten vastauksissa näkyi Yesilovan (2009, 17) esittämä eletty perhe käsitys, jossa lapset suhtautuvat avoimesti ja positiivisesti omaan elettyyn perheeseen juuri sellaisenaan kuin se on, vaikka toisten perheenjäsenten kanssa asutaan ja toisia vain tavataan. Samanlainen havainto nousee Nixonin ym. (2015, 1045-1050) Irlannissa tekemässä tutkimuksessa, jossa yhden vanhemman perheiden lapset näkivät perheyhteisönsä ulkopuolisista paineista huolimatta normaalina sen, että lasten isä asui erossa muusta perheestä. Opinnäytetyön haastatteluissa kaikki lapset kertoivatkin omasta perheestään hyvin mielellään ja luontevasti. Haastattelun aikana jokainen lapsi kertoi omasta perheestään pelkästään positiivisesti. Samalla lapset kertoivat luontevasti, miten elävät välillä äidin ja välillä isän kanssa.

”noo eniten tykkään mun perheestä...” L3

”mä oon äitilomalla äitin luona ja sit isälomalla meen isälle” L4

Osa lapsista kuvasi perheensä lapsenomaisesti, periaatteella läheltä kauemmaksi. Tällöin lapsi aloitti perheestä kertomisen aluksi kotona kanssaan asuvista perheenjäsenistä ja vasta myöhemmin lisäsi perhekuvaukseensa muut muualla asuvat perheenjäsenet osaksi omaa perhettään. Jokainen lapsista aloitti perheensä kuvailun mainitsemalla ensimmäisenä oman lähivanhemman. Myös Jokisen ym. (2013, 185) tutkimuksessa lasten perhesuhteista lapset piirsivät yleisemmin äidin lähimmäksi itseään, tällöin kyseessä oli lapsen lähivanhempi ja etävanhempi piirrettiin selvästi tätä kauemmaksi.

Osa haastatteluun osallistuneista lapsista luetteli perheenjäsenensä luontevasti perättäin ja mainiten heti mainitsemansa henkilön jälkeen, missä kukin asuu ja miten

heitä tapaa. Lapset puhuivat jokaisesta perheenjäsenestään samanarvoisesti, kunhan ensin olivat saaneet nostaa heidät täysin omaan tahtiin mukaan keskusteluun.

”mun perheessä on äiti, sisko, isi ja isovelj” L4

”isi, kaks isosiskoo ja sit mulla veljiä... ja äiti, mut se ei asu meillä” L2

Lasten perhekäsitys näyttäytyi vastauksissa lähinnä biologisena perhekäsityksenä, jossa perheeseen kuvattiin kuuluvaksi äiti, isä ja sisarukset, asuivat he sitten yhdessä tai eivät. Vastauksissa ilmenikin Forssénin ym. (2009, 11) näkemys yhden vanhemman perhe käsitteen ongelmallisuudesta lapsen näkökulmasta, sillä lapselle myös muualla asuva perheenjäsen näyttäytyi aivan yhtä tärkeäksi osaksi lapsen omaa perhekäsitystä.

Vaikka lapset kuvasivat perhekäsitystään hyvin biologisesti, toisaalta myös kotona asuva lemmikki kuului osan lasten perhekuvauksiin. Perhekäsitys näyttäytyikin hyvin erilaisena eri kulttuureista ja näkökulmista tarkastellessa. Lasten perhekäsitys ilmeni opinnäytetyön haastattelun vastauksissa siten monimuotoisena ja sallivana, kun siihen laskettiin kuuluvaksi myös perheen lemmikit. Myös Trostin (1990, 432) sekä Joki-sen ym. (2013, 187) tutkimuksissa oli havaittu lemmikkien merkitys joidenkin perhekäsityksessä. Opinnäytetyön lasten haastatteluvastauksissa oli havaittavissa Ritälä-Koskisen (2001, 44) ajatus perheestä, joka määrittyy jokaiselle perheenjäsenelle hyvin yksilöllisesti paikkaan, tilanteeseen ja aikaan sidottuna.

”No sehän on tietysti meidän kissa”L3

”...ja sit meillä oli ennen koiria, mut nekään ei enää asu meillä” L1

6.2 Lapsen hyvinvointi

Lasten hyvinvointia tarkastellaan opinnäytetyössä lapsen kokemien voimavarojen sekä haasteiden/tarpeiden näkökulmasta. Voimavaroiksi luokiteltiin kaikki positiiviset asiat lasten elämässä, jotka näyttäytyivät lasten kokemuksina iloa ja onnea tuottavista asioista elämässään. Tarpeiksi tai haasteiksi luokiteltiin asioita, joita lapsi koki elämästään puuttuvan tai muuten tarvitsevan. Tutkimustuloksissa esitellään lasten kertomukset näiden teemojen alla.

6.2.1 Voimavarat lapsen elämässä

Merkittävimpänä voimavarana jokaisen lapsen puheissa kuului lapsen perhe. Suurimassa roolissa iloa ja onnea tuottavina asioina lasten vastauksissa oli yhdessä vietetty aika lähivanhemman kanssa. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144-146) tutkimuksen mukaan lapset liittävät vapaa-aikaan onnen ja vapauden tunteen, jossa merkittävänä lapset kokevat kotona olon ja vanhemman kanssa rennon yhdessäolon.

”mä tykkään leikkiä autoilla sen (lähivanhempi) kanssa... mä tuun siitä aina iloiseks kun saan leikkiä sen (lähivanhempi) kaa” L3

”se (lähivanhempi) on kiva, koska se vie meitä ihan joka paikkaan... me käydään yleensä uimassa” L1

Muutenkin koti ja myös sisarukset olivat paljon lasten puheissa asioina, jotka tekevät lapsen onnelliseksi. Lisäksi yhteys etävanhempaan ja etävanhemman tapaamiset näyttäytyivät merkittävänä asioina lapsen elämässä ja tuottivat iloa. Haatajan (2009, 47) mukaan suurin osa erillään asuvista perheistä valitseekin nykyään yhteishuoltauuden, jolloin lapsen ja etävanhemman säännöllinen yhteydenpito tukee parhaiten lapsen ja etävanhemman keskinäistä suhdetta.

Haastattelija: Mitä sä yleensä ajattelet, kun meet tapaamaan sitä (etävänhempaa)?

L2: Hmm...tuun onnelliseksi!

Haastattelija: Mites sä tapaat sitä sun ... (etävänhempaa)?

L3: "nään sitä (etävänhempaa) vaan lauantaisin"

"me käydään tapaamassa sitä...se on hauskaa ku siellä saa aina kaikkia herkkuja..."L1

Osa lapsista oli yhteydessä omaan etävänhempaansa myös muuten kuin vain sovituin tapaamisin. Osa lapsista kertoi voivansa olla yhteydessä etävänhempaan myös esimerkiksi puhelimen välityksellä. Lapsen kannalta onkin tärkeää, että lähivanhempi ja etävänhempi pystyvät hyvään yhteistyöhön ja ymmärtävät lapsen tarpeen pitää tiivistä yhteyttä molempiin vanhempiin mahdollisuuksien mukaan (Wallace 2008, 35). Haatajan (2009, 47) mukaan lapsen ja etävänhemman säännöllinen yhteydenpito tukee myös lähivanhemman jaksamista.

"Puhutaan puhelimesta (etävänhemman kanssa)"L2

"mä voin viestitellä sen (etävänhemman) kanssa" L1

Lapsen tavallinen arki näyttäytyi lapsen hyvinvointia suojaavana tekijänä ja siten tärkeänä voimavarana. Myös Kyrönlampi-Kylmänen (2007, 20) näkee lapsen arjen tarjoavan parhaimmillaan lapselle hänen hyvinvointia tukevan ja turvallisen kasvuympäristön. Yhden vanhemman perheissä perheen toimivuus on koettu aiemmissa tutkimuksissa yhtä hyvänä kuin muissakin perhemuodoissa ja perheen sisäinen vuorovaikutus jopa paremmaksi kuin muissa perhemuodoissa (Tähtinen ym. 2004; Broberg & Tähtinen 2009, 163-165). Nämä tekijät vaikuttavat oleellisesti lapsen kokemukseen arjestaan yhden vanhemman perheessä.

Lasten vastauksissa perheen arki näyttäytyi positiivisesti perheen yhdessäolon ja yhteisen toiminnan kuvauksina, joissa korostui läheinen vuorovaikutus lähivanhemman kanssa. Siten lapsen kuvaus omasta arjesta näyttäytyi kokonaisuutena keskeisenä voimavaratekijänä lapsen elämässä. Lasten kertomuksissa omasta arjestaan lähivanhempi ja sisarukset olivat paljon lasten puheissa. Lähivanhempi ja sisarukset nousivat puheisiin usein yhteisen tekemisen muodossa ja perhe-elämään kuuluvien sisarusten välisien arkisten riitojen muodossa.

”kun tuun koulusta kotiin ja meen omaan huoneeseen piirtää ja se (lähivanhempi) tulee sit sinne piirtää mun kaa” L2

”tuun surulliseksi, kun se (sisar) aina vaan kiusaa mua” L1

Vaikka lapset tuottivat sisaruksistaan puhetta arkipäiväisten yhteenottojen muodossa, sisarukset olivat kuitenkin kokonaisuudessaan lasten puheissa läsnäolevina ja turvallisina perheenjäseninä. Jokisen ym. (2013, 182) tutkimus esittää myös, kuinka sisarukset esiintyvät tärkeinä lapsen hyvinvoinnin ja emotionaalisen turvallisuuden lähteinä lasten elämässä.

”no sit se pyytää anteeks ja me voidaan leikkiä” L1

”no se (sisar) piirtää mun kaa” L2

Perheen lisäksi lasten elämään ja arkeen merkityksellisinä asioina kuuluivat päiväkotit, koulu ja kaverit. Merkityksellisin asia, josta lapset tykkäsivät kertoa paljon, oli toiminta, jota lapset olivat yhdessä kavereiden kanssa tehneet. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144) mukaan lapsen arkipäivästä suuren osan vie koulu tai päiväkotit, jossa merkittävintä on leikki ikätovereiden kanssa tuottaen lapselle paljon iloa ja riemua.

*”yleensä me leikitään vähän kaikkee... autoilla me leikitään ja sit me pela-
taan...joskus me leikitään sotaa...ne taistelee ku ne on marssista” L4*

”mulla on kolme parasta kaveria... me ollaan oltu kavereita jo eskarissa” L1

Päiväkoti tai koulu ja kaverit esiintyivät kaikkien lasten puheissa iloa tuottavina asioina heidän elämässään, joka on yhteistä Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144) näkemykseen päiväkodin ja koulun sekä siellä olevien kavereiden suuresta roolista lapsen elämässä. Lisäksi osa lapsista nosti haastattelussa keskusteluun myös muita ihmisiä kuten isovanhempia, muita sukulaisia ja ystäväperheitä. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144) mukaan pienikin lapsi osaa usein myös ikävöidä ja kaivata isovanhempiaan.

”mummu ja pappa on mulle ainakin tärkeitä... yleensä me leikitään” L3

*”mä käyn niillä (sukulaisilla) välillä yötä, oisin mennä yöks mutta se peruttiin,
ku ne tuli kipeeks” L2*

Kaikkonen ym. (2014, 163-165) nostivat lapsiperheiden hyvinvointiraportissa esiin yhden vanhemman perheisiin liittyvät terveys- ja hyvinvointierot ja kuinka ennaltaehkäisevien tukien ja palveluiden avulla tulisi aktiivisesti pyrkiä kaventamaan näitä eroja. Yhden vanhemman perheiden haasteet voivatkin kuormittaa vanhemmuutta ja siten koko perhettä. Haastatteluihin osallistuneet lapset eivät kuitenkaan nostaneet näitä haasteita esille, mutta osa lapsista nosti puheissaan esiin perheen saamia erilaisia tukitoimia. Lasten kokemukset saaduista tukitoimista olivat positiivisia ja lasten puheissa nämä erilaiset työntekijät kuten perhetyöntekijät nousivat keskusteluun elämässä merkittävinä ja tärkeinä ihmisinä.

Haastattelija: Ketä muita tärkeitä ihmisiä on sun elämässä?

L4: X ja X kun ne käy meillä kotona aina auttamassa ... (lähivanhempaa) ja sit ne leikkii mun kaa.

”meillä on ollu sellanen perhetyö, ne autto meitä läksyissä” L1

6.2.2 Tarpeet ja haasteet lapsen elämässä

Brobergin & Tähtisen (2009, 157) mukaan yhden vanhemman perheissä nähtiin haasteeksi muut ihmissuhteet tai niiden puute sekä lähi- ja etävanhemman keskinäinen suhde. Opinnäytetyön tuloksissa molemmat vanhemmat ja perhe yleisesti näyttäytyivät lapselle vain positiivisina asioina, jolloin ne nähtiin yksiselitteisesti lapsen voimavaroina. Lisäksi muut ihmissuhteet näyttäytyivät lapsen positiivisina kokemuksina eli lapsen voimavaroina eikä ihmissuhteiden puute ilmennyt lasten vastauksissa. Jokaisella lapsella oli myös oman perheen lisäksi kerrottavana muita tärkeitä ihmisiä elämässään.

Brobergin & Tähtisen (2009, 157) mukaan myös yhden vanhemman perheen vanhemman ylikuormittuminen on yleinen haaste. Opinnäytetyössä lasten haastattelussa nämä haasteet eivät suoraan näyttäytyneet lasten vastauksissa. Haastattelussa kuitenkin ilmeni, että perheillä on käytössä erilaisia tukitoimia. Lapsen kokemusmaailmassa nämä tukitoimet näyttäytyivät kuitenkin opinnäytetyön tuloksissa lasta vahvistavina voimavaratekijöinä eivätkä lapset tuottaneet haastattelussa taustalla olevia haasteita, joten niiden tarkastelu jää näissä tutkimustuloksissa vähemmälle.

Yhden vanhemman perheisiin on tutkimuksissa liitetty työn ja perhe-elämän yhdistämisen hankaluus ja kuinka yhden vanhemman perheen vanhemman on vaikeampi työllistyä (Robinson 2008, 1; Salmi & Lammi-Taskula 2014, 38-39; Hiilamo 2009, 74-

75). Tämä ei kuitenkaan suoranaisesti näyttäytynyt haastatteluun osallistuneiden lasten puheissa, sillä osa haastatteluun osallistuneista lapsista kertoivatkin lähivanhemman osallistuvan aktiivisesti työelämään.

”no sillonku mä oon koulussa, nii se (lähivanhempi) käy töissä”L2

”joo no se (lähivanhempi) on töissä sillon”L3

Yhden vanhemman perheissä on nähty olevan enemmän köyhyyttä kuin muissa lapsiperheissä. Erityisesti pitkän aikavälin pienituloisuus nähdään lisääntyneen erityisesti yhden vanhemman perheissä. (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 87, 89.) Myös perheiden ostovoiman ja kulutuksen tarkastelun avulla yhden vanhemman perheissä kulutus on jatkanut laskua, kun muissa lapsiperheissä se on aavistuksen kasvanut (Niemi & Rajas 2014, 113). Opinnäytetyön haastatteluissa lasten nostamat tarpeet tai asiat, joita elämästään kokivat puuttuvan, olivat kuitenkin hyvin arkisia ja konkreettisia eikä niiden perusteella voida suoraan tehdä johtopäätöksiä perheen toimeentulosta tai sen vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin.

”haluisin et mulla ois oma huone” L2

”mä haluaisin sellasen petsin (lelu), mikä mun kaverillakin on” L1

”haluisin et meillä ois isompi koti” L4

Yhden vanhemman perheisiin aiemmissa tutkimuksissa (Forssén ym. 2005; Kaikkonen ym. 2014, 164; Okkonen 2014; Robinson 2008, 1) liitetyt terveys- ja hyvinvointierot ja köyhyys eivät näyttäytyneet lasten haastatteluissa. Muutenkaan lasten puheissa ei suoraan noussut esiin mitään erityisiä tarpeita, vaan pikemminkin tavallisia kulututukseen liittyviä materiaalisia toiveita esimerkiksi jostain tietystä lelusta.

Lapset eivät myöskään kertoneet haastatteluissa elämästään puuttuvista asioista vaan lasten vastauksista välittyi se, että heillä on kaikki tarvitsemansa asiat. Allardtin (1976) hyvinvointiteorian mukaan ihmisen hyvinvointia voidaan mitata sen mukaan, kuinka ihminen saa tyydytettyä omat perustarpeensa. Lasten vastauksista ilmenikin, että lasten perustarpeet täyttyvät eikä lapset nostaneet isommin esiin tarpeita elämästään. Yksi lapsista vastasikin:

”en kyl halua oikee muuttaa mitään, mikään ei puutu” L4

Opinnäytetyössä tulokset näyttäytyvät Nätkinin (2003, 38) ajatuksen mukaisesti siten, että yhden vanhemman perheisiin liitetyt haasteet eivät itsessään vaikuta lapsen hyvinvointiin, sikäli kun vanhemmat pystyvät riittävän hyvin muuten huolehtimaan lapsen kasvatuksesta ja hoidosta. Brobergin & Tähtisen (2009, 163-168) mukaan yhden vanhemman perheen vanhempi huomioikin yleensä lapsen kaikessa toiminnassaan. Eriksonin (1982) ja Piagetin (1977) lapsen psykologisissa kehitysteorioissa todetaan, että mikäli vanhemmalla tai muulla lähihoivaajalla vain on riittävästi voimavaroja ja kykyä vastata lapsen eri kehityshaasteisiin, selviää lapsi kehityshaasteistaan ja hänellä on siten suotuisat edellytykset hyvään kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

7.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi lapsi kokee elämänsä yhden vanhemman perheessä. Opinnäytetyössä selvitettiin lapsen omaa perhekäsitystä, miten lapsi määrittelee oman perheensä sekä millaisia voimavaroja ja tarpeita tai haasteita lapset elämässään kokivat. Voimavarojen sekä tarpeiden ja haasteiden tarkastelun avulla selvitettiin lapsen hyvinvointia yhden vanhemman perheessä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena teemahaastattelututkimuksena, jonka tulokset kuvaavat haastatteluihin osallistuneiden lasten kokemuksia, eikä opinnäytetyön tuloksia voida siten pitää yleistävinä totuuksina lasten elämästä yhden vanhemman perheessä. Tutkimuksen tavoitteena oli avata lasten kokemusmaailmaa yhden vanhemman perheiden tarkastelussa, jolloin tutkimustuloksia voidaan hyödyntää yhtenä lisänäkökulmana yhden vanhemman perheiden tukemisessa ja ohjauksessa. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä olivat: Millaiseksi lapsi kokee oman perheensä? Millaisia voimavaroja lapsi tunnistaa omasta elämästään? Millaisia tarpeita lapsi kokee elämässään yhden vanhemman perheessä?

Tutkittaessa lapsen kokemusta omasta perheestään oli tärkeää, että lapsi sai itse määritellä oman perheensä. Ritala-Koskisen (2001, 44) tutkimuksen mukaan perhe määrittyy jokaiselle ihmiselle yksilöllisesti. Yhden vanhemman perheessä lapsen perhe voikin siten määrittyä eri tavalla kuin vaikka hänen kanssaan asuvalle vanhemmalle, sillä lapselle myös muualla asuva vanhempi on yhtä kiinteä osa hänen perhekäsitystään.

Jokisen ym. (2013, 186) tutkimuksessa lasten määrittelemät perheet näyttäytyvät moninaisina ihmis- ja eläinsuhteiden kokonaisuuksina, jotka eivät kytkeydy vain yhteen kotitalouteen. Nixonin ym. (2015, 1049-1050) tutkimuksessa yhden vanhemman perheen lapset kokevat perheensä täytenä perheenä, eivätkä he edes kaipaa heistä pitkään erossa ollutta toista vanhempaa.

Jokinen ym. (2013, 185) tutkimuksessa tutkittiin lasten perhettä verkostokartan avulla, johon melkein kaikki lapset piirsivät äidin lähimmäksi itseään. Joissakin kartoissa isä oli piirretty selvästi kauemmaksi äidistä, jolloin kyse oli etävanhemmasta, johon lapsen suhde oli myös etäinen. (Jokinen ym. 2013, 185.) Sama tulos ilmeni opinnäytetyön tuloksissa siten, että osa lapsista nostivat oman etävanhempansa mukaan keskusteluun selvästi myöhemmin kuin lähivanhemman. Tällöin myös keskustelusta kävi ilmi, että lapsi tapasi etävanhempansa harvemmin.

Ritala-Koskinen (2001, 55-58) määritteli tutkimuksessaan vanhemmuutta biologisen, juridisen, sosiaalisen ja psykologisen ulottuvuuden avulla. Opinnäytetyössä lähivanhempi oli kokonaisuudessaan lasten puheissa enemmän esillä, mutta yhteys etävanhempaan osoittautui myös merkitykselliseksi. Tulokset johtuvat lähivanhemmuuden sosiaalisesta ulottuvuudesta, mutta myös siitä, että vertaistukiryhmiin osallistuvat perheet ovat enemmän niitä perheitä, joissa etävanhemman osallistuminen on vähäisempää. Tällöin lähivanhemman merkitys korostuu entisestään eikä se siten kerro koko totuutta kaikista yhden vanhemman perheistä.

Etävanhemmuuden osalta opinnäytetyön tuloksissa etävanhemman merkitys lapselle näyttäytyy pelkkää biologista vanhemmuutta merkittävämpänä tunneyhteytenä – psykologisena vanhemmuutena. Tämä on perusteltavissa sillä, että lapset osoittivat haastatteluissa tunneyhteyttä omaan etävanhempaan, vaikka yhteydenpito olikin vähäistä. Myös Jokisen ym. (2013, 195) tutkimuksessa lapset kokivat hyvänä asiana mahdollisuuden viettää aikaa molempien vanhempien kanssa.

Lapsen hyvinvointia yhden vanhemman perheessä tarkasteltiin voimavarojen ja tarpeiden/haasteiden avulla. Voimavaroilla tarkoitettiin kaikkea sitä, mitä lapset kokivat positiivisina asioina elämässään. Tarpeina ja haasteina puolestaan sitä, mitä lapset ilmaisivat tarvitsevansa tai puuttuvan. Jokinen ym. (2013, 178) tarkastelivat tutkimuksessaan myös lasten kokemuksia iloa ja surua sisältävien tunnekokemusten avulla. Tutkimuksessa tunteiden kerrotaan osoittavan sitä, kuinka ihminen kokee itsensä osana ympäröivää maailmaa ja siksi tunteita voidaan pitää myös hyvinvoinnin mittareina.

Jokisen ym. (2013, 182-183) ja Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144-146) tutkimuksissa samoin kuin opinnäytetyön tuloksissa lasten iloa ja onnea tuottavina asioina nousivat eniten esille perhe ja sisarsuhteet. Lisäksi sekä opinnäytetyössä että Jokisen ym. (2013, 180-183) ja Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 144-146) tutkimuksissa lasten hyvissä kokemuksissa esiintyivät päiväkodit, koulut, kaverit, lemmikit, tavallinen arki ja perheen kanssa yhdessä tehdyt asiat.

Opinnäytetyössä käytetyllä menetelmällä ei kuitenkaan saavutettu yhtä paljon surua tuottavia kokemuksia tai haasteita kuin Jokisen ym. (2013) tutkimuksessa, vaan lasten ilmaisemat tarpeet olivat hyvin arkisia ja materiaalisia, joita jokainen lapsi voisi itselleen toivoa. Toisaalta myös Jokisen ym. (2013) tutkimus osoitti, että lapsen kokeemat ilot ja surut ovat hyvin samankaltaisia kaikilla lapsilla riippumatta perhemuodosta.

Opinnäytetyössä lähestyttiin yhden vanhemman perhe -ilmiötä siihen aiemmissa tutkimuksissa liitettyjen ilmiöiden näkökulmasta, joista suurina haasteina esiin nostettiin yhden vanhemman perheiden toimeentulo ja vanhemman jaksaminen. Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, etteivät nämä asiat näkyneet ainakaan haastatteluihin osallistuneiden lasten vastauksissa. Tämä ei tietenkään kerro sitä, etteikö näissäkin perheissä voisi olla toimeentuloon ja vanhemman jaksamiseen liittyviä haasteita. Opinnäytetyössä käytetyllä menetelmällä ja haastattelurungon mukaisilla kysymyksillä lasten vastauksista näitä haasteita ei kuitenkaan tunnistettu.

Yhden vanhemman perheiden yleinen toimivuus oli aiemmassa tutkimuksessa koettu positiiviseksi ja sisäinen vuorovaikutus jopa paremmaksi kuin muissa perhemuodoissa. Tähtisen ym. (2004) tutkimuksessa todettiin, etteivät yhden vanhemman perheet näyttäneet siten muodostavan riskiä ainakaan pienten lasten kasvulle ja kehitykselle. (Tähtinen ym. 2004; Broberg & Tähtinen 2009, 168.) Tämä tukee myös opinnäytetyön tuloksia.

Voidaankin ajatella, että perheen toimiessa hyvin ja turvallisen vuorovaikutuksen toteutuessa ei heikko toimeentulo yksinään ole uhka lapsen hyvinvoinnille. Krok (2009, 131) toteaaakin väitöskirjassaan, että lapsen näkökulmasta perheen köyhyyden vaikutukset ilmenevät vasta siinä, kuinka aikuinen jaksaa hoitaa vanhemmuuden tehtäviä köyhyyden pitkittyessä.

Yhden vanhemman perheiden huolina voidaan siis nähdä paljon samoja huolia, jotka huolestuttavat yleisemmin lapsiperheiden hyvinvointia. Vanhemman työn ja perhe-elämän yhdistäminen ja ajan puutteesta kumpuava riittämättömyyden tunne nostet-

tiin esiin niin lapsiperheitä yleisesti koskevassa tutkimuksessa kuin yhden vanhemman perheitä koskevassa tutkimuksessa (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 39-40; Robinson 2008).

Paletti – tutkimuksessa oli tarkasteltu lapsiperheiden stressitekijöitä, jossa lapsiperheiden stressitekijät olivat yleisesti vain lieviä eikä mikään perhemuoto erottunut tuloksissa. Tutkimuksessa kuitenkin huomattiin, että stressitekijät kasaantuivat usein samoille henkilöille. He joilla oli kuormitusta joillakin muilla elämänalueilla, kokivat sitä usein myös vanhemmuudessa. (Kivijärvi ym. 2009, 58-60.) Näin ollen voimme ajatella, että yhden vanhemman perheissä vanhempien kokemuksiin haasteisiin ja kuormitukseen tulisikin kohdentaa tukea, jotta muun elämän haasteet eivät alkaisi kuormittamaan vanhemmuutta ja siten heijastua lapsen hyvinvointiin.

Kun huomioidaan että OECD:n (2011, 28-29) tilastojen mukaan yhden vanhemman perheiden määrät tulevat kasvamaan lähivuosien aikana, tulisi yhden vanhemman perheille kohdentaa enemmän tukea ja lisätä Yhden vanhemman perheiden olkkarin kaltaista vertaistoimintaa. Kaikkonen ym. (2014, 163-165) nostivat myös esiin, kuinka hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi ennaltaehkäisevää tukea tulisi enemmän kohdentaa niitä tarvitseville eli tässä tapauksessa yhden vanhemman perheille.

Opinnäytetyön tuloksissa lasten kokemus omasta perheestä ja elämästään yhden vanhemman perheessä oli hyvin positiivinen. Tämä voi johtua siitä, että opinnäytetyöhön osallistuneiden lasten vanhemmat ovat saaneet Yhden vanhemman perheiden olkkarissa ammatillista vertaisuuteen pohjautuvaa tukea. Olkkari-toiminnan antaman tuen avulla vanhempi on itse oppinut suhtautumaan yhden vanhemman perheeseen positiivisemmin ja on sitä kautta saanut voimaa myös vanhemmuuteen. Brobergin & Tähtisen (2009, 168) mukaan vanhemman omaan kokemukseen vanhemmuudesta ja perheen toimivuudesta vaikuttikin oleellisesti se, kuinka vanhempi itse perhemuotoon suhtautuu. Opinnäytetyön tuloksista voidaan todeta, että vanhemman positiivinen suhtautuminen omaan perheeseen heijastuu myös lapsen kokemukseen omasta perheestä.

Opinnäytetyön tuloksissa ei haluta kiistää yhden vanhemman perheiden elämään liittyviä haasteita. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuitenkin tutkia lapsen kokemusta omasta perheestä ja hyvinvoinnista. Tulosten perusteella voidaan todeta, että lapsi kokee oman perheensä täytenä perheenä ja että lapselle on tärkeää saada itse määrittellä oma perheensä. Lapsen hyvinvoinnille tärkeintä ei ole millaisessa perhemuodossa lapsi elää, vaan että perheen sisäiset ihmissuhteet sisältävät jatkuvuutta, lämpöä ja positiivista yhdessäoloa (Jokinen ym. 2013, 197). Opinnäytetyössä haastateltavien lasten elämä yhden vanhemman perheessä osoittautui sisältävän paljon positiivisia voimavaroja ja lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä kiinnitettiin erityistä huomiota tutkimuksen eettisyyteen, sillä tutkimukseen osallistujat olivat lapsia. Opinnäytetyöprosessin kaikissa vaiheissa noudatettiin Ruoppilan (1999, 26-48) esittämiä käytänteitä lasten tutkimuksen eettisistä kysymyksistä. Opinnäytetyöprosessin alussa tehtiin huolellista yhteistyötä toimeksiantajan Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry:n kanssa. Opinnäytetyön aihe-ehdotus ja aineiston hankintamenetelmät esiteltiin yhdistyksen hallitukselle, koska aineistonkeruussa käytettiin Ensi- ja turvakoti ry:n asiakkaita. Tämän jälkeen Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry myönsi opinnäytteelle tutkimusluvan.

Opinnäytetyössä huomiottiin opinnäytteeseen osallistuvien osallistumisen vapaaehtoisuus ja osallistumislupien hankinta asianmukaisesti sekä lapsen huoltajilta, että lapselta itseltään. Yhteishuoltajuuden ollessa kyseessä suostumuslomake toimitettiin myös toiselle huoltajalle. Lomake löytyy opinnäytetyön lopussa liitteenä (Liite 1.).

Ruoppilan (1999, 29) mukaan on tärkeää huomioida, että tutkimukseen osallistujilla on riittävästi tietoa tutkimuksesta ja osallistujan oikeuksista. Riittävän tiedonannon lisäksi opinnäytetyössä kiinnitettiin huolellisuutta tutkittavien lasten ja heidän perheiden anonymiteettiin koko prosessin ajan. Opinnäytetyön aineistoa käsiteltiin erityistä varovaisuutta noudattaen ja vaitiolovelvollisuus ymmärtäen.

Opinnäytetyön kaikki tutkimustulokset kirjattiin siten, etteivät yksittäiset haastateltavat tai heidän perheensä ole niistä tunnistettavissa. Tulosten kirjauksessa käytettiin esimerkiksi viitteinä vain L1 (lapsi 1) ja L2 (lapsi 2). Lisäksi lasten suorien lainausten valinnassa käytettiin harkintaa, jottei vastaukset ole pienen otannan vuoksi tunnistettavia. Tutkimusaineisto säilytettiin hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti ja hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Tutkimuksen luotettavuuteen kiinnitettiin huomiota tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Lapsen haastattelun suunnittelussa ja toteutuksessa käytettiin eettistä harkintaa ja hienovaraisuutta haastattelukysymysten muotoilussa. Samalla haastattelurunko suunniteltiin siten, että sen avulla on mahdollista saada mahdollisimman luotettavia tuloksia. Haastattelurunko esiteltiin muutamalle lapselle, jotta varmistuttiin kysymysten sopivuudesta lapsille.

Haastattelutilanteeseen kiinnitettiin huomiota, että haastateltavaa ei millään lailla johdateltu eikä vastauksista tehty liioiteltuja johtopäätöksiä. Ruoppilan (1999, 39-40) ohjeiden mukaisesti haastattelutilanteessa keskusteltiin vain niistä aiheista, joista lapsi itse halusi tuottaa puhetta. Välillä lapset jatkoivat hyvin luonnostaan kertomisiaan jo yhden aloituskysymyksen jälkeen ja vastasivat itsenäisesti haastattelurungon mukaisiin kysymyksiin ilman, että haastattelijan täytyi niitä tarkentavasti kysellä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuudessa tutkijan oman toiminnan tarkkuus ohjaa tulosten luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 188). Luotettavuuden kannalta oli tärkeää keskittyä käsittelemään lasten kokemaa niin hyvin kuin pystyi sitä tavoittamaan. Samanaikaisesti opinnäytetyöntekijän tuli olla tietoinen siitä, kuinka omat tulokinnat voivat ohjata tulosten syntymistä. Hirsjärven & Hurmeen (2000, 188-189) mukaan keskeisempänä tekijänä luotettavan tuloksen aikaansaamiselle on tarkka toiminnan dokumentointi ja luokittelu. Videoinnin ja aineiston litteroinnin avulla lisättiin luotettavien tulosten aikaansaamista. Osittainen litterointi teemaa-alueiden mukaisesti osoittautui hyväksi keinoksi, sillä suurin osa videoilla olleesta puheesta oli muuta kuin teeman mukaista puhetta. Lapset kertoivat paljon piirroksistaan, leikeistä ja muista välittömistä havainnoistaan haastatteluympäristössä.

Mitä nuoremasta lapsesta oli kyse, sitä paremmin videointi palveli tulosten analysoinnissa. Videon katsomisen avulla varmistuttiin, mitä lapsi puheillaan todella tarkoitti. Videolta havaittiin, että lapsen lausahdus saattoi sisältää samanaikaisesti vastausta haastattelijan kysymykseen sekä välihuomioita ympäristöstä. Videomateriaali-aineisto katsottiin useaan kertaan, jotta varmistuttiin, että samat teemat nousivat joka katselukerta esiin. Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta oli tärkeää, että opinnäytetyöntekijä kykeni Hirsijärven & Hurmeen (2000, 184) ohjeiden mukaisesti luopumaan katselukertojen välillä omista ennakkokäsityksistään ja katsoa aineistoa uudestaan mahdollisimman neutraalisti uusin silmin.

Opinnäytetyön tulosten luotettavuuteen tässä opinnäytetyössä vaikutti valittu tutkimusmenetelmä ja aineiston koko. Tutkimuskysymyksistä kahteen ensimmäiseen saatiin tällä menetelmällä ja määrällä luotettavia tuloksia. Tällä tutkimusmenetelmällä eikä tällä otannalla kuitenkaan tavoitettu kolmanteen tutkimuskysymykseen riittävän luotettavia vastauksia. Valittu teemahaastattelu oli luotettava menetelmä lapsen kokemusmaailman kuulemiseen omasta perheestä ja arjesta, mutta lapset tuottivat lyhyen haastattelun aikana lähinnä vain myönteisiä kokemuksia. Tutkimustulosten luotettavuus voisikin kasvaa, jos haastatteluja pidettäisiin useampia kertoja samalle lapselle, jolloin haastattelijan ja lapsen välille syntyisi luottamuksellisempi suhde ja lapsi uskaltautuisi puhumaan myös omista haasteista ja tarpeistaan.

Tutkimusaineiston koko on melko pieni, mutta kvalitatiivisen tutkimuksen mukaisesti tuloksilla ei pyritäkään yleistäviin tuloksiin. Opinnäytetyöntekijä arvioi aineiston kooka jo ennen haastattelujen alkua sekä niiden aikana ja aineistoa analysoidessa. Haastattelujen ja analysoinnin aikana ilmeni, ettei yhteen tutkimuskysymykseen saatu riittävästi tuloksia. Tulokset näyttäytyivät opinnäytetyöntekijälle siten, ettei haastateltavien määrän lisääminen yksin olisi auttanut lasten tarpeiden esiin nousemiseen. Lasten haastatteluissa haluttiin huomioida haastattelun eettisyys siten, että lapset saivat itse nostaa haluamansa aiheet mukaan haastatteluun eikä haasteita siten nostettu haastattelijan toimesta esiin. Useamman lapsen haastatteluilla tutkimustulosten luotettavuus olisi toki yleisesti kasvanut, mutta tarpeiden ja haasteiden esiin nousemiseen se yksinään tuskin olisi auttanut.

Opinnäytetyön tuloksia voidaankin tällaisenaan pitää luotettavana kuvauksena vain valitun kohderyhmän näkemyksistä omasta elämästään yhden vanhemman perheessä, joilla myönteiset kokemukset omasta perheestä ja elämästä ovat vahvemmin esillä. Näiden lasten myönteisten kokemusten kuvaukselle opinnäytetyöntekijä on halunnut täten antaa arvoa.

Opinnäytetyöntekijä on pyrkinyt kuvaamaan lapsen kokemusta mahdollisimman tarkasti ja tuomaan sitä esille oman läpinäkyvän toimintansa avulla koko opinnäytetyön prosessin ajan, jotta tutkimuksen luotettavuus toteutuu. Hirsijärven & Hurmeen (2000, 188-189) mukaan tutkimustulosten luotettavuus muodostuukin tutkimuksen kulun kaikista vaiheista ja miten ne jäsentyvät yhteen. Tärkeää on huomioida opinnäytetyöntekijän esiymmärrys aiheesta, aiempi teoreettinen tieto, aineiston tuoma uusi tieto, ja kyky jäsentää ne toisille ymmärrettäväksi analyysiksi.

7.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyön toimeksiantaja Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry toivoi saavansa uutta tietoa ja näkökulmaa, jota voidaan hyödyntää Yhden vanhemman perheiden olkkari-toiminnassa yhden vanhemman perheiden tukemisessa ja ohjauksessa. Opinnäytetyöllä tarkasteltiin lapsen kokemusta omasta perheestä ja hyvinvoinnista yhden vanhemman perheessä.

Lapsen kokemusmaailman tavoittelemisen elämästään yhden vanhemman perheessä osoittautui ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi. Lapset kertoivat perheestään mielellään ja nostivat puheissaan paljon elämästään löytyviä voimavaroja. Perheen kanssa yhdessä vietetty aika ja tavallinen arki näyttäytyivät merkittävimmin voimavaroina haastateltavien lasten elämässä ja hyvinvointia suojaavina tekijöinä.

Niin yhden vanhemman perheissä kuin muissakin lapsiperheissä vanhemmat kokevat välillä riittämättömyyttä vastata lapsen tarpeisiin. Opinnäytetyön tuloksissa lapsille näytti kuitenkin riittävän hyvin tavalliset asiat ja ne pienet arkiset touhut olivat suurimpia iloa ja onnea tuottavia asioita lapsen elämässä. Myös muissa aiemmissä tutkimuksissa nostettiin esiin hyvin samankaltaisia tuloksia lasten kokemusmaailmasta.

Opinnäytetyön tulosten perusteella yhden vanhemman perheiden olkkarin tärkein tehtävä on yhden vanhemman perheiden säännöllisen lapsiperhearjen tukeminen ja vanhempien ohjaus arjen hallinnassa.

Tavallisen arjen lisäksi vanhempia voidaan tukea vanhemmuudessa ja lapsen sekä vanhemman välisessä tunneyhteydessä. Sillä yhteisen tekemisen ja niiden tuottamien ilon ja onnen tunteiden takana merkittävänä tekijänä on lapsen ja vanhemman välinen turvallinen tunneyhteys. Turvallinen tunneyhteys voikin suojata lapsen hyvinvointia monilta muilta haasteilta, joita lapsi elämässään voi joutua kokemaan.

Opinnäytetyön tulosten perusteella myös lapsen suhteen tukeminen lapsen etävanhempaan on tärkeää. Tulosten perusteella voidaan ehdottaa, että yhden vanhemman perheiden olkkari-toiminnassa voitaisiin huomioida yhteissuhteiden ylläpidon tukeminen etävanhempaan. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi järjestämällä ohjausapua siitä, kuinka ylläpitää suhdetta lapsen etävanhemman kanssa lasta koskevista asioista. Samalla tuettaisiin lähivanhemman jaksamista ja taattaisiin lapsen oikeus tavata molempia vanhempiaan. Lapsen ja etävanhemman välinen hyvä suhde tukee lapsen hyvinvointia.

Lapsille perheen lisäksi merkittävänä voimavarana näyttäytyivät kaverisuhteet. Yhden vanhemman perheiden olkkari -toiminta perustuu vertaisuuteen, joten vertaissuhteen huomioiminen myös lasten ohjauksessa voisi näyttäytyä toiminnassa enemmän. Vertaisuuden avulla voitaisiin tukea lapsen positiivista perhekäsitystä ja vahvistaa lasta yhden vanhemman perhemuodon ymmärtämisessä ja sen eri syntysyiden käsittelyssä yhdessä lapsen kanssa.

Opinnäytetyön tuloksissa tuli esille, kuinka yhden vanhemman perheet ovat hyvin moninainen joukko erilaisin taustojen ja elämäntilanteidensa kanssa olevia ihmisiä. Tämä herätti ajatuksen, että tällaisesta joukosta yleistäviä tutkimuksia on hyvin vaikea tehdä. Jatkotutkimusehdotuksena on vielä kohdennetumman otannan avulla tutkia esimerkiksi niukan toimeentulon perheiden lasten kokemuksia koetusta hyvinvoinnista. Samoin perhekäsitys voisi olla vielä moninaisempi, jos tutkittaisiinkin

vain niiden perheiden lapsia, jotka kasvavat alusta asti suunnitellussa yhden vanhemman perheessä.

Lasten kokemien tarpeiden ja elämässä näyttäytyvien haasteiden kartoittamisessa pelkkä yksittäinen haastattelu ei anna riittäviä tuloksia. Jatkotutkimusehdotuksena on, että lapsen tarpeiden tutkimisessa käytettäisiin myös muuta menetelmää ja lapsen elämää seurattaisiin ja havainnoitaisiin pidemmän aikaa, jolloin lapsen tarpeet ja haasteetkin näyttäytyisivät paremmin. Lisäksi jatkotutkimuksessa olisi syytä tarkastella myös vanhemman kokemuksia yhdenvanhemman perheisiin liitettyjen voimavarojen ja haasteiden näkökulmasta.

Lähteet

- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Julkaisussa: Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. Vastapaino. 145-162.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY.
- Allardt, E. 1993. Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Julkaisussa: The Quality of life. Toim. Nussbaum, M. & Sen, A. Clarendon Press. Oxford. 88-94.
- Backman, A. 2017. Opinnäytetyöhön taustatietoa olkkaritoiminnasta. Sähköpostiviesti 14.12.2018. Vastaanottaja: M. Kellomäki.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Julkaisussa: Yksinhuoltajuus Suomessa. Toim. Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009. Väestöliitto. 154-169.
- Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Gummerus.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Julkaisussa: Perhe murroksessa – kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. Forsberg, H. & Nätkin, R. Gaudeamus. 7-15.
- Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajien asemana suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Julkaisussa: Yksinhuoltajuus Suomessa. Toim. Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009. Väestöliitto. 9-18.
- Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. 2005. Policy Changes, Employment, and Single Parenthood in Finland. Yearbook of Population Research in Finland 41 (2005), pp. 29–45.
- Haataja, A. 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Julkaisussa: Yksinhuoltajuus Suomessa. Toim. Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009. Väestöliitto. 46-62.
- Hiilamo, H. 2009. Mitä voisimme oppia Ruotsista? Yksinhuoltajien asema Suomen perhepolitiikassa pohjoismaisessa vertailussa. Julkaisussa: Yksinhuoltajuus Suomessa. Toim. Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009. Väestöliitto. 63-76.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistonpaino.
- Holhooja - huoltaja. Nd. Väestöliitto. Viitattu 9.1.2018.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/holhooja-huoltaja/

Jokinen, K., Malinen, K., Pirskanen, H., Moilanen, S., Rautakorpi, S., Harju-Veijola, M., Notko, M. & Kuronen, M. 2013. Lapset kertovat perheestä – Mitä kuulemme? Julkaisussa: Ketä kiinnostaa? – Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Toim. Reivinen, J. & Vähäkylä, L. Gaudeamus. 175-197.

Kaikkonen, R., Mäki, P., Murto, J., Pentala, O., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. 2014. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Julkaisussa: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy. 150-169.

Kekkonen, M., Rönkä, A., Laakso, M., Tammelin, M. & Malinen, K. 2014. Lapsiperheet 24/7 – taloudessa. Julkaisussa: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy. 52-71.

Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: Neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Julkaisussa: Perhe-elämän paletti – Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Toim. Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. PS-Kustannus. 47-68.

Kirmanen, T. 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – Kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Julkaisussa Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Toim. Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojanen, M. ATENA. 194-220.

Krok, S. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Väitöskirja. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Kirjapaja.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983/361. Finlex. Viitattu 6.1.2018.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lapsen%20huolto#highlight14>

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy.

Lapseton aviopari on yleisin perhetyyppi. 2016. Tilastokeskus. Vuosikatsaus 2016.

http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_kat_001_fi.html

Lapsien ja perheiden puolesta. Nd. Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry. Viitattu 15.3.2018.

<http://ksetu.fi/index.php/medialle/toimintamme-pahkinankuoressa/>

Lapsiperhe. Nd. Tilastokeskus. Tietoa tilastoista. Käsitteet.

<https://www.stat.fi/meta/kas/lapsiperhe.html>

Monipuolisia ja laadukkaita palveluita. Nd. Keski-Suomen ensi-

ja turvakoti ry. Viitattu 15.3.2018. <http://ksetu.fi/index.php/viranomaisille/>

Niemelä, M. & Raijas, A. 2014. Lapsiperheiden kulutus. Julkaisussa: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy. 106-121.

Nixon, E., Greene, S. & Hogan, D. 2015 "It's What's Normal for Me": Children's Experiences of Growing Up in a Continuously Single-Parent Household. Julkaisussa: Journal of Family Issues, Vol. 36(8). 1043–1061.

Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Julkaisussa: Perhe murroksessa – kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. Forsberg, H. & Nätkin, R. Gaudeamus. 16-38.

OECD. 2011. Doing Better for Families. OECD 2011. Viitattu 6.1.2018
<https://www.oecd.org/els/soc/47701118.pdf>

Okkonen, K-M. Suomessa toimeentulovaikkeudet koettelevat erityisesti yksinhuoltajaperheitä. Hyvinvointikatsaus 1/2014. Viitattu 3.10.2017. http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_003.html

Paloheimo, E. 2017. Tuloksellisuus- ja vaikutusselvitys (TVS). Keski-Suomen ensi- ja turvakotiry.

Perhe. Nd. Tilastokeskus. Tietoa tilastoista. Käsitteet. Viitattu 6.1.2018.
<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? - Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001 Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Sosiaalityö.

Robinson, E. 2008. Sole parents: changes and challenges. Artikkel. Julkaisussa: Single Parent Families. Issues in society. (2013) Australia. Toim. Justin Healey. 1-3.

Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Julkaisussa Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Toim. Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojanen, M. ATENA. 26-49.

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2014. Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Julkaisussa: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy. 38-51.

Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Sauli, H. 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Julkaisussa: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopiston paino Oy. 82-105.

Scanzoni, J., Polonko, K., Teachman, J. & Thompson, L. 1989. The Sexual Bond: Rethinking Families and Close Relationships. SAGE Publications Inc.

Trost, J. 1990. Do we mean the same thing by the concept of the family?. Artikkel. Julkaisussa: Communication research. Volume: 17 issue: 4. SAGE Social Science Collections. 431-443.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tähtinen, J., Broberg, M., Forssén, K. & Hakovirta, M. 2004. Family Resources as Positive Factors and Risk Factors for Young Children's Well-being. Julkaisussa: New Challenges for Welfare Society. Toim. Puuronen, V. Joensuu University.

Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Gaudeamus.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. 1989. Unicef. Viitattu 6.1.2018. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Wallace, I. 2013. Single parenting: coping as a non-resident parent. Artikkel. Julkaisussa: Single Parent Families. Issues in society. (2013) Australia. Toim. Justin Healey. 35-37.

64 prosenttia lapsista elää avioparin perheessä. 2016. Tilastokeskus. Vuosikatsaus 2016. Viitattu 9.1.2018.

http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_kat_005_fi.html

Liitteet

Liite 1. Haastattelupyyntölomake

Tiedote ja suostumuslomake tutkimukseen

Haastattelupyyntö lapsen haastatteluun

Teen Sosionomin (AMK) opinnäytetyötä Jyväskylän ammattikorkeakoululle. Opinnäytetyöni aiheena on *Elämä yhden vanhemman perheessä – lapsen kokemana*.

Opinnäytetyölläni haluan tarkastella yhden vanhemman perheiden elämää, voimavaroja ja tarpeita lapsen näkökulmasta. Yhden vanhemman perheitä on tarkasteltu aikaisemmin lähinnä vanhemman näkökulmasta, joten omassa opinnäytteessäni haluan vahvistaa lapsen osallisuutta ja nostaa lapsen näkökulman yhden vanhemman perheiden tarkasteluun. Minua kiinnostaa kuulla lapsen kokemus omasta perheestä ja arjesta siinä. Opinnäytteelläni pyrin tuottamaan tietoa, jonka avulla voidaan kehittää Yhden vanhemman perheiden olkkari-toimintaa.

Haen tutkimukseeni noin viittä 4-8 vuotiasta lasta. Haastattelut toteutetaan marras- joulukuun aikana Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry:n Avopalveluyksikkö Aionon tiloissa muun toiminnan yhteydessä, joista pyrin yhteistyössä perheiden kanssa löytämään jokaiselle sopivan haastatteluajan.

Haastattelupäivät:

xx.xx.2017 klo 10-13; Viikkohuulin aikana.

xx.xx.2017 klo 17-19.30; Yhden vanhemman perheiden olkkarin aikana.

xx.xx.2017 klo 12-15; Lastenhoidon aikana.

xx.xx.2017 klo 10-13; Viikkohuulin aikana.

Yhden lapsen haastattelun kesto on noin yksi tunti ja haastattelu videoidaan. Haastattelu on vapaa ja leikinomainen yksilöhaastattelu, jossa huomioidaan lapsen ikätaso. Videomateriaali on ainoastaan tutkijan omassa käytössä aineiston analyysia tehdessä, jonka jälkeen video- ja muu haastattelumateriaali hävitetään. Kaikki haastattelut ovat täysin luottamuksellisia ja niistä saatu tieto tullaan analysoimaan ja kirjaamaan siten, että yksittäiset haastateltavat tai heidän perheensä eivät ole tunnistettavissa.

Ilmoita halukkuutesi osallistua tutkimukseen pe. xx.xx.2017 mennessä sähköpostiviestillä osoitteeseen xxxxxx.xxxxx@gmail.com.

Vastaan mielelläni muutenkin tutkimusta koskeviin kysymyksiin!

Ystävällisin terveisin:

Minttu Kellomäki

Sosionomi-opiskelija

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

xxxxx.xxxxx@gmail.com

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Olen perehtynyt tämän opinnäytteen tarkoitukseen ja sisältöön sekä tutkittavan oikeuksiin. Tiedän, että minulla tai lapsellani on oikeus, missä vaiheessa tahansa tutkimusta peruttaa osallistuminen.

Annan suostumukseni lapseni osallistumisesta tutkimukseen ja lapseni haastattelun videoimiseen.

Keskustelen lapseni kanssa tutkimuksesta ja kysyn lapsen oman halukkuuden osallistua haastatteluun. Haastattelija varmistaa vielä lapsen oman suostumuksen tutkimukseen ennen haastattelun alkua.

Tutkimukseen osallistuvan lapsen nimi ja ikä

Huoltajan nimi ja yhteystiedot

Paikka ja päiväys

Huoltajan allekirjoitus

Lapsen allekirjoitus

Suostumuslomake voidaan palauttaa suoraan yhdistyksen yhteyshenkilölle tai ilmoittaa suostumuksensa opinnäytteen tekijälle sähköpostiosoitteeseen: xxxxx.xxxxx@gmail.com

Liite 2. Haastattelurunko

Elämää yhden vanhemman perheessä - lapsen teemahaastattelu

Haastattelurunko

Lapsen perustiedot:

Ikä? Sukupuoli?

Perhe:

Kertoisitko sinun perheestäsi...

Ketä sinun perheeseesi kuuluu?

(Jos lapsi nostaa esiin etävanhemman -> kuinka usein vietät aikaasi hänen kanssaan? Missä yleensä tapaatte?)

Mitä yleensä teette yhdessä? (tarvittaessa kysymykset molemmista vanhemmista)

Mistä erityisesti pidät perheessäsi? Mitä hyvää on perheessäsi?

Mitä toivoisit perheesi elämään, mitä nyt puuttuu?

Koti ja asuminen

Kertoisitko sinun kodistasi...

Ketä siellä asuu?

(Jos lapsi nostaa esiin etävanhemman kodin -> kysytään myös siitä samoja kysymyksiä.)

Muut läheiset ihmissuhteet:

Keitä muita tärkeitä ihmisiä on elämässäsi?

Kuinka usein tapaat heitä?

Mitä yleensä teet heidän kanssaan?

Arki:

Millainen on tavallinen päiväsi?

Mitä yleensä teet silloin?

Kenen kanssa vietät aikaasi?

Hyvinvointi:

Mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi?

Millaiset asiat saavat sinut surulliseksi?

Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin elämässäsi?

Mitä haluaisit elämään, mitä puuttuu?